Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Tystiolaeth Llywodraeth Cymru i Gorff Adolygu Cyflogau Annibynnol Cymru

Dyfarniad cyflog athrawon 2019

Mawrth 2019

Cynnwys

	Tudalen
Cyflwyniad	4
Pennod 1: Y sefyllfa economaidd ehangach bresennol / amodau'r farchnad lafur	
1.1 Y sefyllfa economaidd gyffredinol	5
1.2 Y farchnad lafur	10
1.3 Polisïau cyflog y sector cyhoeddus yn ehangach	12
Pennod 2: Cyd-destun Ariannol y Sector Cyhoeddus / Fforddiadwyedd	
2.1 Cyhoeddiad y Sefydliad Astudiaethau Ariannol	14
2.2 Gwariant a Gyllidebwyd gan Awdurdodau Lleol ar gyfer ysgolion: 2018-19	14
2.3 Setliad Llywodraeth Leol 2019-20	15
2.4 Trefniadau Cyllido Ysgolion yng Nghymru	16
2.5 Cyflog Athrawon	16
2.6 Fforddiadwyedd	17
2.7 Pensiynau Athrawon	18
Pennod 3: Sefyllfaoedd ariannol ysgolion ac effaith dyfarniadau cyflog athrawon blynyddol ar gyllidebau ysgolion	
3.1 Cyllid Llywodraeth Cymru i ysgolion	19
3.2 Cyllideb y Prif Grŵp Gwariant Addysg	20
3.3 Diffyg ariannol/cronfeydd wrth gefn ysgolion	21
3.4 Cyllid grantiau addysg	21
Pennod 4: Data mewn perthynas â'r gweithlu ysgolion, gan gynnwys recriwtio a chadw staff	
4.1 Y farchnad lafur athrawon	23
4.2 Y gweithlu athrawon	25
4.3 Proffil oedran arweinwyr ysgolion	27
4.4 Sicrhau cyflenwad o athrawon ac arweinwyr o ansawdd uchel	28
4.5 Swyddi gwag	31
4.6 Swyddi gwag i benaethiaid	33
4.7 Galw	34
4.8 Targedau derbyn Addysg Gychwynnol Athrawon (AGA)	35

4.9 Cymhellion ariannol i ddenu athrawon newydd 40
4.10 Ansawdd recriwtiaid newydd / gofynion mynediad sylfaenol ar gyfer AGA 41

4.11 Lefelau recriwtio yn erbyn targedau derbyn AGA 42
4.12 Y galw am arweinwyr yn y dyfodol 48
4.13 Y cyflenwad o arweinwyr 49
4.14 Effaith ar ddosbarthiadau chweched / Addysg Bellach 49

Pennod 5: Cyflog athrawon – lefelau cymharol a gweithredu diwygiadau diweddar

5.1 Dim niwed i athrawon yng Nghymru o gymharu ag athrawon yn Lloegr 51
5.2 Cyflogau athrawon ystafell ddosbarth a chyflogau arweinwyr ysgolion 52
5.3 Bil cyflogau athrawon 54
5.4 Defnyddio lwfansau 55
5.5 Symleiddio'r system gyflogau 56

Cyflwyniad

Ysgrifennodd y Gweinidog Addysg at Sharron Lusher, sef Cadeirydd Corff Adolygu Cyflogau Annibynnol newydd Cymru, ar 26 Chwefror, yn gofyn am argymhellion y Corff ar ddyfarniad cyflog mis Medi 2019 ar gyfer athrawon ac arweinwyr ysgolion yng Nghymru.

Yn y llythyr, pwysleisiwyd yr amserlenni tynn y bydd angen eu bodloni er mwyn cyflwyno'r dyfarniad cyflog erbyn mis Medi 2019, o dan y model cyflog ac amodau athrawon newydd i Gymru. O ganlyniad i gyfyngiadau amser y flwyddyn gyntaf hon, dim ond materion yn ymwneud â chyflogau athrawon y gofynnir i'r Corff eu hystyried o dan y Cylch Gwaith hwn, ac nid amodau athrawon.

I lywio eich trafodaethau, gofynnodd y llythyr cylch gwaith i'r Corff ystyried y ffordd y mae'r trefniadau cyflog yn helpu i recriwtio a chadw athrawon ac arweinwyr o ansawdd. Gofynnir i'r Corff hefyd ystyried y cyd-destun economaidd a chyd-destun ariannol y sector cyhoeddus ac amodau'r farchnad lafur yn ehangach am fod yr angen i sicrhau bod pob argymhelliad yn fforddiadwy yn hollbwysig yn yr hinsawdd economaidd sydd ohoni.

Mae'r ddogfen hon yn cyflwyno tystiolaeth Llywodraeth Cymru er mwyn helpu'r Corff i ystyried dyfarniad cyflog 2019 ar gyfer athrawon ac arweinwyr ysgolion yng Nghymru. Mae'n cynnwys tystiolaeth am y farchnad lafur athrawon, yn seiliedig ar y data diweddaraf o ran recriwtio a chadw athrawon, ac mae'n egluro cyd-destun y cyfyngiadau ariannol sy'n wynebu'r sector cyhoeddus ar hyn o bryd yng Nghymru, y bydd angen iddynt fod yn ganolog i unrhyw argymhellion a gyflwynir gan y Corff.

Ar gais y Corff, mae'r dystiolaeth hefyd yn cynnwys data ar y gweithlu ysgolion, yn enwedig mewn perthynas â chyflogau athrawon a lefelau recriwtio a chadw athrawon.

Mae'r dystiolaeth yn gosod y cyd-destun ar gyfer dyfarniad cyflog nad yw'n rhoi pwysau gormodol ar gyllidebau'r sector cyhoeddus, tra'n sicrhau bod ymarferwyr presennol yn cael eu gwobrwyo'n addas a bod addysgu yng Nghymru yn parhau i ddenu recriwtiaid newydd o ansawdd digon uchel i ddiwallu anghenion yn y dyfodol.

Pennod 1: Y sefyllfa economaidd ehangach bresennol / amodau'r farchnad lafur

1.1 Y sefyllfa economaidd gyffredinol

Cynnyrch Domestig Gros (GDP) y DU

Cynyddodd GDP cyfanredol 0.2% rhwng trydydd a phedwerydd chwarter y llynedd ac ni newidiodd GDP y pen. Ar gyfer y flwyddyn gyfan, cynyddodd GDP cyfanredol 1.4%. Cynyddodd GDP y pen 0.8%. Dyma'r ddau ganlyniad gwaethaf ers 2012. Nid ydynt yn cymharu'n ffafriol â thueddiadau hirdymor. Mewn cyferbyniad, roedd cyflogaeth wedi ffynnu y llynedd. O ganlyniad, roedd cynhyrchiant llafur wedi parhau i fod yn siomedig, gan gynyddu 0.6% yn unig yn 2018. Mae Siart 1 yn dangos bod bron yr holl dwf mewn GDP dros y blynyddoedd diwethaf wedi digwydd o ganlyniad i gynnydd mewn cyflogaeth (yn benodol, cynnydd yn nifer yr oriau a weithiwyd) yn hytrach nag enillion o ran cynhyrchiant. Mewn cyferbyniad, yn ystod y deng mlynedd cyn yr argyfwng ariannol, roedd cynhyrchiant yn cyfrannu llawer mwy at dwf GDP na chyflogaeth. Mae gwendid o ran cynhyrchiant yn ffactor allweddol i egluro pam bod enillion gwirioneddol yn is nag yr oeddent cyn yr argyfwng ariannol.

Siart 1 – GDP, Cynhyrchiant ac Oriau gwaith *(Chwarter 2008 = 100)*

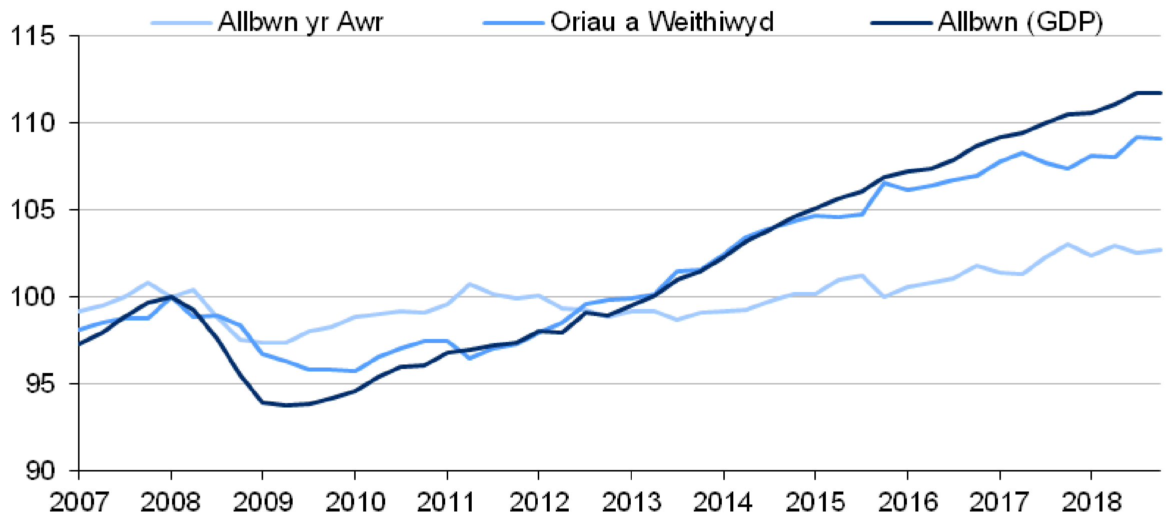

Ffynhonnell: Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

Allbwn yng Nghymru

Gwerth ychwanegol gros (GVA) yw'r gwahaniaeth rhwng gwerth nwyddau a gwasanaethau a gynhyrchir heb gynnwys mewnbynnau a ddefnyddir i gynhyrchu'r allbwn hwnnw. Mae'r cysyniad yr un peth â GDP (GVA+trethi-cymorthdaliadau=GDP). Cynyddodd GVA gwirioneddol 1.4% yng Nghymru yn 2017 o gymharu â chynnydd o 1.9% yn y DU. Rhwng 1998 a 2017, cynyddodd GVA gwirioneddol 35.7% yng Nghymru a 43.3% yn y DU. Gwelwyd twf cryfach yng Nghymru nag yn Swydd Efrog a Humber (32.2%), Gogledd-ddwyrain Lloegr (34.0%) a Gorllewin Canolbarth Lloegr (34.8%). Yn 2017, roedd GVA y pen yng Nghymru yn £19,899, £7,399 yn is na chyfartaledd y DU.

Gellir priodoli'r bwlch hwn mewn GVA y pen i wahaniaethau yng nghyfran y boblogaeth o oedran gweithio (cyfradd dibyniaeth), cyfran y boblogaeth sydd mewn gwaith (cyfradd cyflogaeth) a gwerth marchnadol allbwn fesul swydd (cynhyrchiant llafur). Mae pob un o'r elfennau hyn yn lleihau GVA y pen o gymharu â'r DU, yn enwedig cynhyrchiant (gweler Siart 2). Nid yw'r elfen olaf hon yn syndod oherwydd mae cynhyrchiant llafur yn uwch mewn canolfannau poblogaeth mawr sydd â llawer o weithwyr medrus. Cymru yw'r wlad neu'r rhanbarth â'r lefel isaf o 'gydgrynhoi' yn y DU. Mae sgiliau'r gweithlu rhywfaint yn wannach na'r cyfartaledd cenedlaethol. Mae GVA ar lefel NUTS1 yn gysyniad sy'n seiliedig ar weithle yn hytrach na phreswylfa. Felly, gyda mwy o weithwyr yn gadael Cymru nag sydd yn dod i mewn, mae cymudo hefyd yn egluro rhywfaint o'r bwlch o ran GVA.

Siart 2 – Dadansoddiad o 'Fylchau' GVA y Pen 2017 o gymharu â Chyfartaledd y DU

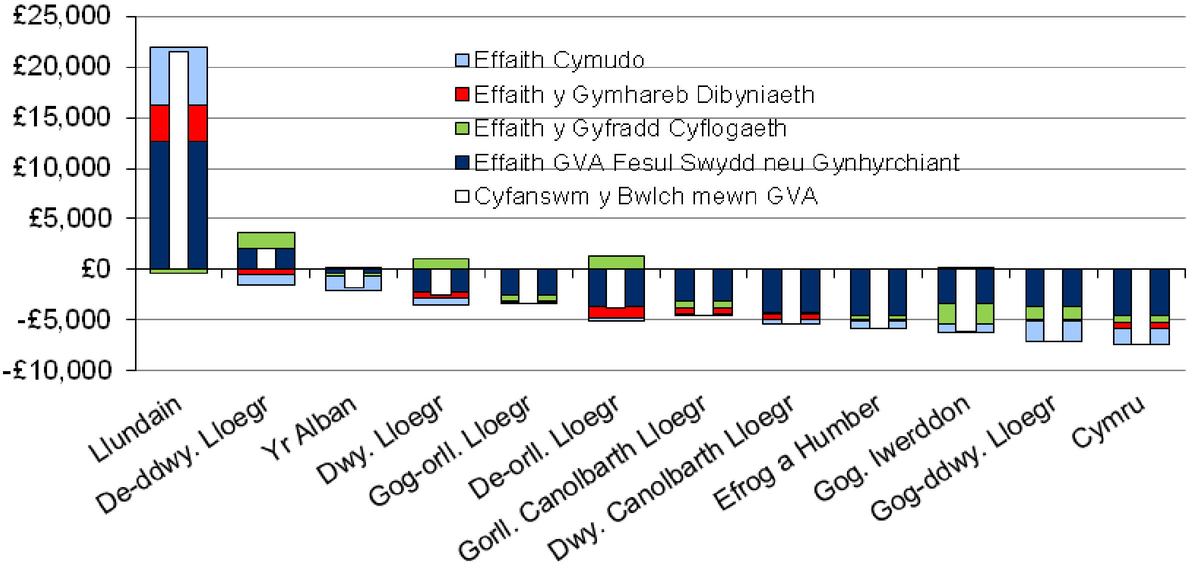

Ffynhonnell: Dadansoddiad Llywodraeth Cymru o ddata'r Swyddfa Ystadegau Gwladol

Masnach

Yn 2018, roedd diffyg masnachu'r DU o ran nwyddau a gwasanaethau yn cyfateb i 1.5% o GDP o gymharu ag 1.2% o GDP yn 2017. Mewn termau absoliwt, roedd y diffyg yn cyfateb i £32.3 biliwn, tua £8.4 biliwn yn fwy nag yn 2017. Roedd y balans cyffredinol yn cynnwys diffyg masnachu o ran nwyddau a oedd yn cyfateb i 6.5% o GDP (£138.8 biliwn), cynnydd o £1.8 biliwn o gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Cafodd y diffyg o ran nwyddau ei wrthbwyso'n rhannol gan warged masnachu yn y sector gwasanaethau a oedd yn cyfateb i 5.3% o GDP (£106.5 biliwn), dirywiad o £6.7 biliwn o gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Cyn yr argyfwng ariannol, roedd y diffyg masnachu yn cyfateb i tua 2.5% o GDP. Mae'n debygol y gellir priodoli rhywfaint o'r lleihad yn y diffyg masnachu i ddibrisiant y gyfradd gyfnewid sterling. Ar sail masnach a bwysolwyd, mae sterling 25% yn is na'r lefel cyn yr argyfwng. Mae hyn yn bendant wedi rhoi hwb i allforion ond nid ym mhob achos. Er enghraifft, mae llawer o allforwyr nwyddau a weithgynhyrchir wedi gweld cynnydd sylweddol ym mhris cydrannau a gaiff eu mewnforio, sydd wedi cyfyngu ar fudd y gyfradd gyfnewid fwy cystadleuol. Mae Siart 3 yn dangos bod y balans masnachu nwyddau fel cyfran o GDP wedi gwaethygu ychydig ers 2007. Mae'n llai tebygol y bydd unrhyw gynnydd mewn prisiau mewnbwn a gaiff ei fewnforio yn effeithio ar allforwyr yn y sector gwasanaethau ac felly maent mewn sefyllfa dda i fanteisio ar

gystadleurwydd sterling. O ystyried y degawd diwethaf i gyd, cryfhaodd gwarged masnachu'r sector gwasanaethau.

Siart 3 – Balans Masnachu (% o GDP)

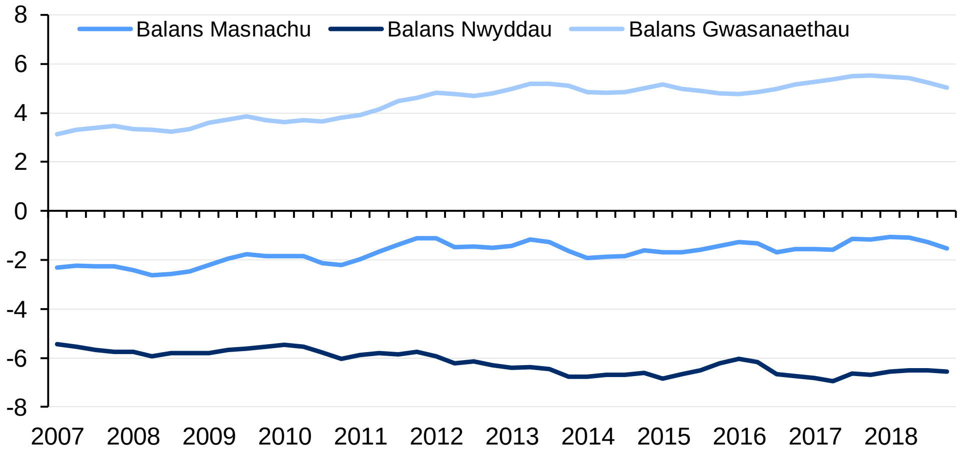

Ffynhonnell: Dadansoddiad Llywodraeth Cymru o ddata'r Swyddfa Ystadegau Gwladol

Cyllid Cyhoeddus

Roedd lefel fenthyca net gronnol y sector cyhoeddus yn cyfateb i £35.9 biliwn yn ystod tri chwarter **2018/19**. Roedd bron tri chwarter o'r benthyciadau hyn (£26.0 biliwn) ar gyfer gwariant cyfalaf - seilwaith yn bennaf. Benthyciadau i ddarparu gwasanaethau cyhoeddus beunyddiol oedd yn cyfrif am weddill y diffyg cyllidebol h.y. roedd diffyg yn y gyllideb **gyfredol**. Chwarter olaf y flwyddyn ariannol sydd â'r lefel uchaf o dderbyniadau treth bob amser. Y rheswm am hyn yw bod treth incwm a gaiff ei hunanasesu, cyfraniadau dosbarth 4 yswiriant gwladol a threth enillion cyfalaf yn cael eu talu ym mis Ionawr yn bennaf, yn ogystal â chyfran sylweddol o dreth gorfforaeth. Mae derbyniadau TAW mis Ionawr fel arfer yn gryf ar ôl gwerthiannau manwerthu dros y Nadolig. Felly, yn gyffredinol, dylai derbyniadau fod yn uwch na'r gwariant ar wasanaethau cyhoeddus beunyddiol yn y chwarter cyfredol i'r graddau y bydd y gyllideb gyfredol mewn gwarged ar gyfer y flwyddyn ariannol gyfan.

Siart 4 – Lefel Fenthyca Net y Sector Cyhoeddus (£ Biliynau)

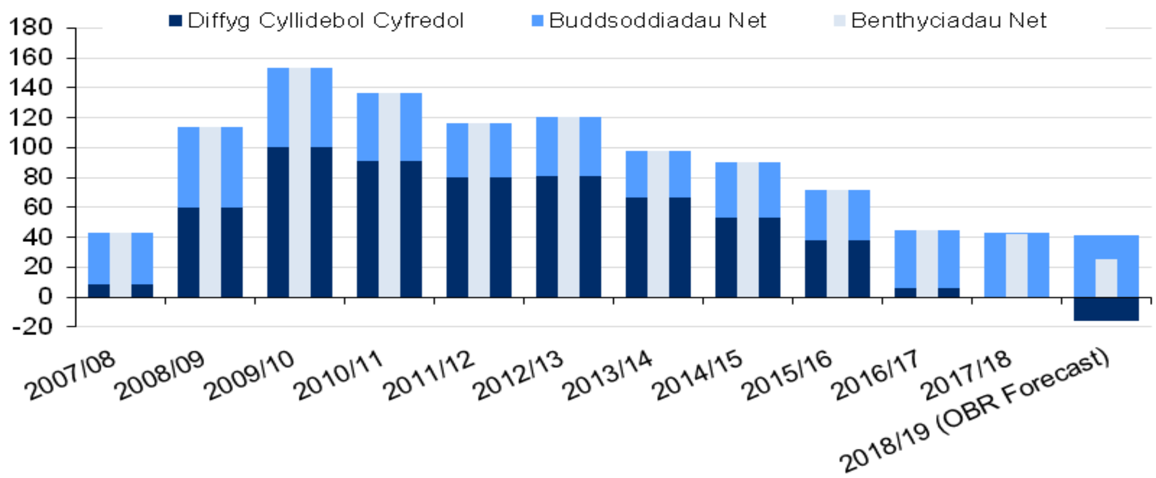

Ffynhonnell: Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

Chwyddiant

Roedd chwyddiant prisiau defnyddwyr (CPI) blynyddol yn 1.8% ym mis Ionawr o gymharu â 2.1% ym mis Rhagfyr. Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol yn rhannu mynegai'r CPI yn 12 o is-adrannau. O'r is-adrannau hyn, daeth y cyfraniad mwyaf i'r cynnydd yn y CPI blynyddol gan yr is-adran Trafnidiaeth lle roedd prisiau teithio ar y rheilffyrdd, ar y môr ac yn yr awyr wedi cynyddu'n sylweddol. Roedd yr is-adran Hamdden a Diwylliant hefyd wedi cyfrannu'n sylweddol at y cynnydd yn y CPI. Yn yr is-adran hon, gwelwyd cynnydd sylweddol ym mhrisiau 'gwyliau pecyn' o ganlyniad i effeithiau'r gyfradd gyfnewid o bosibl. Mae symudiadau prisiau yn ffafriol ymhellach yn ôl yn y llif chwyddiant. Dim ond cynnydd o 2.9% a welwyd ym mhrisiau mewnbwn cynhyrchwyr (deunyddiau a thanwyddau ar gyfer gweithgynhyrchu) yn ystod y flwyddyn hyd at fis Ionawr o gymharu â chynnydd mewn ffigurau dwbl dros yr hydref. Cynyddodd prisiau allbwn cynhyrchwyr (prisiau wrth adael giât y ffatri) 2.1% ym mis Ionawr, sy'n ostyngiad o ychydig dros 3.0% rai misoedd yn ôl. Mae'r datblygiadau hyn yn argoeli'n dda ar gyfer lleihad pellach mewn chwyddiant CPI yn y dyfodol.

Siart 5 – Cyfraniadau at y Cynnydd Blynyddol yn y CPI, Ionawr 2019 (pwyntiau canran)

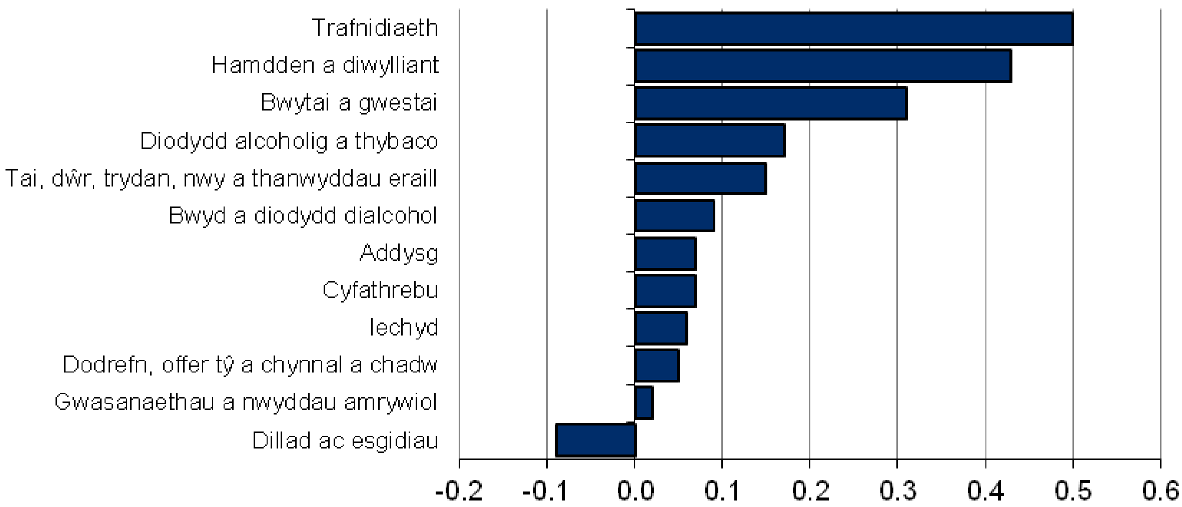

Ffynhonnell: Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

Amodau Ariannol

Yn ei gyfarfod ym mis Chwefror, pleidleisiodd Panel Polisi Ariannol Banc Lloegr, sydd â chylch gwaith i gyrraedd targed chwyddiant blynyddol y Llywodraeth o 2%, yn unfrydol i gadw cyfradd y Banc ar 0.75%. Pleidleisiodd y Pwyllgor yn unfrydol hefyd i gadw stoc y Banc o asedau ariannol, sydd bron i gyd yn fondiau Llywodraeth y DU ac wedi'u cyllido drwy ryddhau arian 'newydd', ar lefel o £445 biliwn. Mae'r Banc wedi awgrymu y bydd ond yn dechrau gwerthu'r asedau hyn ar ôl i'r Pwyllgor godi Cyfradd y Banc i 1.5%. O ystyried prisiau'r farchnad ariannol, nid yw hyn yn debygol o ddigwydd yn y dyfodol agos. Mae Siart 6 yn dangos nad yw marchnadoedd wedi prisio'n llawn bod cyfradd y Banc yn cyrraedd 1.0% nes mis Medi **2020**. Erbyn diwedd cyfnod rhagolwg y Banc (ymhen tair blynedd), mae'n annhebygol iawn y bydd cyfradd y Banc yn uwch nag 1.0%. Cyn yr argyfwng ariannol, roedd cyfradd y Banc yn cyfateb i 5.0% ar gyfartaledd mewn termau nominal a 3.5% ar gyfartaledd mewn termau real. Ers yr argyfwng

ariannol, mae cyfradd y Banc wedi cyfateb i 0.5% ar gyfartaledd mewn termau nominal a **llai** 1.8% ar gyfartaledd mewn termau real. Mae gan sawl economi ddatblygedig fawr arall gyfraddau polisi real negyddol hefyd.

Siart 6 – Disgwyliadau'r Farchnad Ariannol o ran Cyfradd y Banc

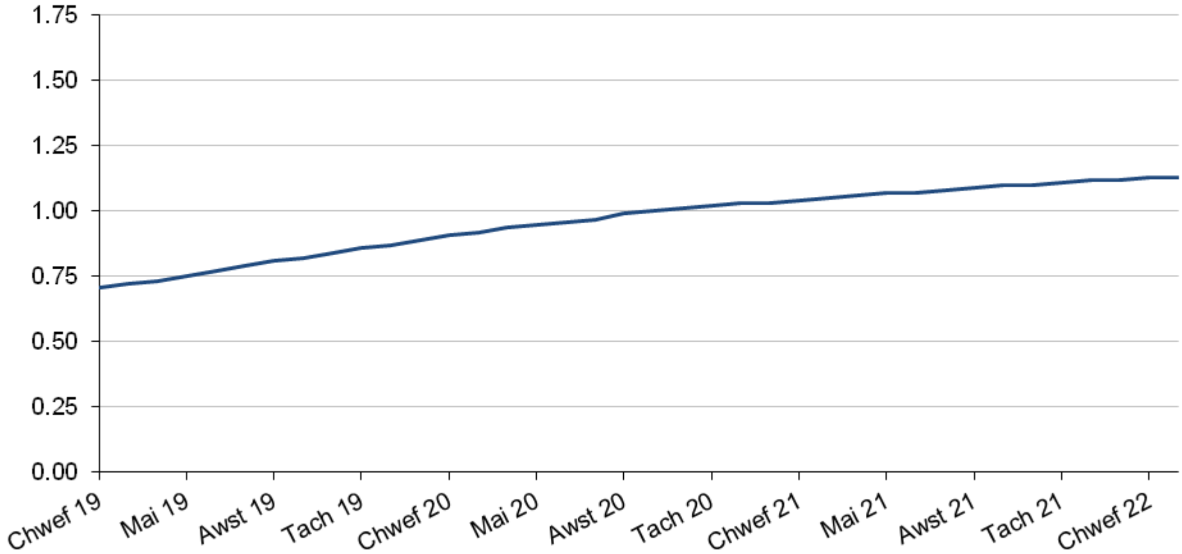

Ffynhonnell: Banc Lloegr

Hyder Defnyddwyr

Roedd mynegai hyder defnyddwyr GFK (sy'n seiliedig ar ymatebion i gwestiynau am sefyllfa ariannol aelwydydd, y sefyllfa economaidd gyffredinol a chanfyddiadau o'r hinsawdd ar gyfer prynu eitemau drud) wedi cofnodi mesur o -14 pwynt ym mis Ionawr, yr un peth â mis Rhagfyr. Mae hyder defnyddwyr yn aml yn amrywio o fis i fis. Mae'r cyfartaledd symudol dros 12 mis yn rhoi syniad da inni o'r duedd sylfaenol yn hyder defnyddwyr. Ar y sail hon, mae hyder ychydig yn is na'r mesur cyfartalog hirdymor, sef -7 pwynt.

Siart 7 - Mynegai Hyder Defnyddwyr

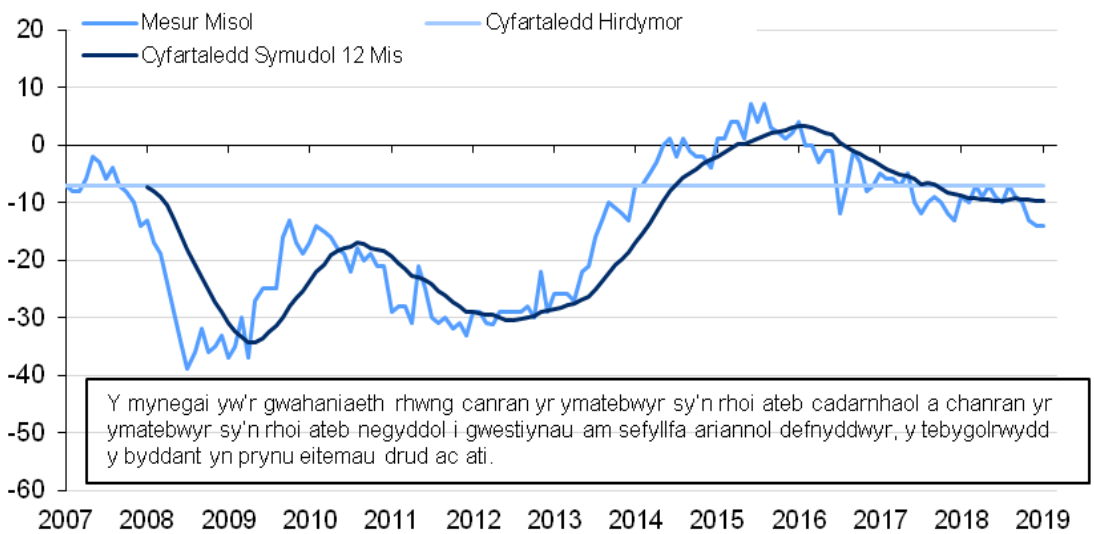

Ffynhonnell: GFK

Rhagolygon Economaidd

Cyhoeddodd Banc Lloegr ei ragolwg economaidd diweddaraf yn ei Adroddiad Chwyddiant ym mis Ionawr. Cyhoeddwyd y rhagolwg hwnnw ynghanol yr ansicrwydd am Brexit. Gydag ond ychydig wythnosau i fynd cyn y dyddiad swyddogol ar gyfer ymadael â'r UE, mae'r Banc yn nodi bod y Llywodraeth yn "*pursuing an ambitious, broad economic and security partnership*" gyda'r UE ond "*the exact form of that partnership, how it will be settled, and when that settlement will take effect are all still unclear*"[1]. Mae Brexit wedi creu cwmwl o ansicrwydd sy'n golygu bod busnesau yn amharod i fuddsoddi mewn asedau ffisegol. Yn wir, roedd buddsoddiadau busnes wedi lleihau ym mhob un o'r pedwar chwarter diwethaf. Yn hytrach, mae busnesau wedi dewis ateb y twf mewn galw domestig drwy gyflogi mwy o weithwyr. Mae cyfran o fusnesau yn adeiladu stociau er mwyn paratoi ar gyfer senario lle mae'r DU yn ymadael â'r UE heb gytundeb na chyfnod pontio. Yn achos defnyddwyr, mae'r Banc yn rhagdybio "*it is possible that* (Brexit) *uncertainty is holding back spending on durables, including cars and housing*." At ddibenion ei ragolwg newydd, mae'r Banc wedi tybio y bydd y DU yn ymadael â'r UE yn gymharol ddidrafferth ac y bydd cyfnod pontio. Ar sail y rhagdybiaeth amodol hon, mae'r Banc yn awgrymu bod "*business investment and economic growth soften further in the near term before picking up sharply as the fog clears. UK GDP growth is expected to rise to 2% by the end of the forecast, building excess demand in the process. Inflation dips below target in the near term before picking up and settling a little above the 2% target for the balance of the forecast*." Mae Tabl 4.1 yn crynhoi amcanestyniadau canolog y Banc. Fel arfer, mae'r Banc yn rhybuddio bod llawer o ganlyniadau eraill yn debygol. Yn nodedig, mae'r Banc yn dweud, os bydd yr ansicrwydd ynghylch Brexit yn lleihau'n gyflymach nag y mae'n disgwyl ar hyn o bryd, yna gallai GDP dros gyfnod y rhagolwg fod tua 0.5 pwynt canran yn uwch na'r rhagolwg a gyhoeddwyd ganddo. Byddai mwy o ansicrwydd yn cael effaith wrthgyferbyniol. Hyd yn oed yn achos Brexit 'meddal', mae tebygolrwydd o 20% - 25% y bydd dirwasgiad yn digwydd yn ystod ail hanner y flwyddyn hon, yn ôl y Banc.

Tabl 1 – Crynodeb o Ragolwg Banc Lloegr*

	2019 Q1	2020 Q1	2021 Q1	2022 Q1
GDP *(% y Newid o Flwyddyn i Flwyddyn))*	1.5 (1.8)	1.3 (1.7)	1.7 (1.7)	2
CPI *(% y Newid o Flwyddyn i Flwyddyn))*	1.8 (2.2)	2.3 (2.4)	2.1 (2.1)	2.1
Cyfradd Diweithdra	3.9 (3.9)	4.1 (3.9)	4.1 (3.9)	2.8
Cyflenwad Gormodol/Galw Gormodol (% o GDP Posibl)**	0 (0)	-0.25 (0.25)	0.25 (0.25)	0.75
Cyfradd y Banc (Rhagdybiaeth y farchnad ariannol)	0.7 (0.8)	0.9 (1.1)	1.0 (1.3)	1.1

* Mae'r ffigurau mewn cromfachau yn dangos amcanestyniadau o Adroddiad Chwyddiant mis Tachwedd a oedd yn mynd hyd at 2021 Ch3 yn unig.
** Mae ffigur negyddol yn awgrymu bod allbwn yn is na'r potensial ac mae ffigur cadarnhaol yn awgrymu ei fod yn uwch.

1.2 Y farchnad lafur

Penawdau

Mae canlyniadau'r Arolwg diweddaraf o'r Llafurlu yn cwmpasu'r tri mis o fis Hydref i fis Rhagfyr 2018. O gymharu â'r tri mis blaenorol, bu cynnydd yn nifer y bobl mewn

[1] https://www.bankofengland.co.uk/inflation-report/2019/february-2019

cyflogaeth yn y DU. Mae'r gyfradd cyflogaeth yn uwch nag y bu erioed. Bu gostyngiad yn y gyfradd diweithdra. Bu gostyngiad yn y gyfradd anweithgarwch economaidd. Bu cynnydd mewn enillion wedi'u haddasu yn ôl chwyddiant.

Yng Nghymru, bu cynnydd sylweddol mewn cyflogaeth dros y chwarter a'r flwyddyn. Mae'r gyfradd cyflogaeth yn uwch na chyfradd y DU am y tro cyntaf ar gofnod. Mae canlyniadau'r Arolwg o'r Llafurlu yng Nghymru yn anwadal am fod y sampl yn gymharol fach. Felly, dylid cadw hynny mewn cof wrth ddarllen y canlyniadau ac mae'n well eu dehongli dros gyfnod o sawl mis. O'r safbwynt hwnnw, mae sefyllfa'r farchnad lafur yng Nghymru o gymharu â'r DU yn gadarnhaol.

Cyd-destun

Gall data misol a chwarterol fod yn anwadal, a dylid eu dehongli yng nghyd-destun y darlun tymor hwy. Mae'r agweddau allweddol yn cynnwys:

- Mae'r bwlch hanesyddol mewn cyfraddau cyflogaeth rhwng Cymru a'r DU wedi culhau'n sylweddol ers 2002.
- Dros y tymor canolig, mae cyfraddau diweithdra yng Nghymru, Gogledd Lloegr a'r Alban wedi bod yn agos i gyfartaledd y DU.
- Dros y blynyddoedd diwethaf, mae gwahaniaethau mewn cyfraddau cyflogaeth wedi cael eu llywio mwy gan wahaniaethau mewn anweithgarwch na gwahaniaethau mewn diweithdra. Mae'r blwch anweithgarwch hanesyddol rhwng Cymru a'r DU, fodd bynnag, wedi cau'n rhannol ers 2002.

Data'r DU

Mae cyfradd cyflogaeth y DU wedi cynyddu 0.3 pwynt canran dros y chwarter i 75.8%, sef y gyfradd uchaf ar gofnod (bu cynnydd o 167,000 yn nifer y bobl mewn cyflogaeth). Dros y flwyddyn, gwelwyd cynnydd o 0.7 pwynt canran yn y gyfradd cyflogaeth (444,000 o bobl).

Roedd y gyfradd diweithdra, sef 4.0% (1.363 miliwn o bobl), 0.1 pwynt canran yn is ar y chwarter (14,000 yn llai) a 0.3 pwynt canran yn is ar y flwyddyn (100,000 yn llai).

Y gyfradd anweithgarwch oedd 20.9%, a oedd yn cyfateb i ostyngiad o 0.2 pwynt canran ar y chwarter (94,000 yn llai). Dros y flwyddyn, roedd y gyfradd anweithgarwch wedi gostwng 0.4 pwynt canran (153,000 yn llai).

Roedd cyflogau rheolaidd (h.y. enillion cyfartalog heb gynnwys taliadau bonws, sy'n anwadal) dros y tri mis i fis Rhagfyr wedi cynyddu 3.4% o gymharu â'r un tri mis yn ystod y flwyddyn flaenorol. Ar ôl chwyddiant, bu cynnydd o 1.2% mewn cyflogau rheolaidd.

Roedd 855,000 o swyddi gwag yn ystod y tri mis i fis Rhagfyr, sy'n cyfateb i gynnydd o 12,000 (1.4%) ar y chwarter a chynnydd o 41,000 (5.0%) ar y flwyddyn. Mae swyddi gwag o gymharu â diweithdra yn uchel o ystyried lefelau hanesyddol. Collodd 91,000 o

bobl eu swyddi, sy'n cyfateb i gynnydd o 7,000 (8.3%) ar y chwarter a lleihad o 15,000 (-14.4%) ar y flwyddyn. Roedd cyfanswm yr oriau gwaith wythnosol 0.1% yn is dros y chwarter ac 1.5% yn uwch dros y flwyddyn. Roedd yr oriau wythnosol cyfartalog wedi gostwng 0.6% dros y chwarter ac wedi cynyddu 0.1% ar y flwyddyn.

Mae ffigurau ar swyddi'r llafurlu fesul diwydiant ar gyfer mis Medi 2018 yn dangos y bu cynnydd o 0.5% neu 185,000 yn nifer y swyddi dros y flwyddyn - cynnydd o 0.5% (152,000) mewn swyddi yn y sector cyhoeddus, cynnydd o 0.8% (23,000) mewn swyddi gweithgynhyrchu a chynnydd o 1.4% (32,000) mewn swyddi adeiladu. (Noder bod y gyfres hon yn cyfrif swyddi nid pobl, ei bod yn rhannol seiliedig ar ffynonellau gwahanol i'r Arolwg o'r Llafurlu ac na ellir ei chymharu'n uniongyrchol â'r ffigurau ar gyfer cyflogaeth).

Data Cymru

Roedd y gyfradd cyflogaeth yng Nghymru yn 76.2%, sef cynnydd o 1.2 pwynt canran dros y chwarter (roedd nifer y bobl mewn cyflogaeth wedi cynyddu 32,000 i 1.531 miliwn o bobl). Dros y flwyddyn, gwelwyd cynnydd o 3.7 pwynt canran yn y gyfradd cyflogaeth (cynnydd o 87,000 yn y nifer mewn cyflogaeth). Mae'r gyfradd cyflogaeth yn uwch na chyfradd y DU am y tro cyntaf ar gofnod.

Mae'r gyfradd diweithdra yn 4.1%, sef cynnydd o 0.1 pwynt canran ar y chwarter (cynnydd o 2,000 yn y nifer sy'n ddi-waith). Dros y flwyddyn, bu gostyngiad o 1.0 pwynt canran yn y gyfradd diweithdra (lleihad o 12,000 yn y nifer sy'n ddi-waith). Roedd 66,000 o bobl yn ddi-waith.

Bu gostyngiad o 1.4 pwynt canran yn y gyfradd anweithgarwch economaidd dros y chwarter (bu lleihad o 26,000 yn nifer y bobl a oedd yn anweithgar). Dros y flwyddyn, roedd y gyfradd anweithgarwch wedi gostwng 3.2 pwynt canran (lleihad o 61,000 yn nifer y bobl a oedd yn anweithgar). Y gyfradd anweithgarwch yw 20.3%. Mae amcangyfrifon yn dangos i gyfradd Cymru syrthio islaw cyfradd y DU am y tro cyntaf yn ystod y tri mis i fis Tachwedd 2018, a'i bod wedi parhau i fod yn is yn ystod y tri mis i fis Rhagfyr (cyfradd y DU = 20.9%).

Mae swyddi'r llafurlu fesul diwydiant ar gyfer mis Medi 2018 yn dangos y bu cynnydd o 1,000 (0.1%) yn nifer y swyddi dros y flwyddyn. (Mae'r gyfres hon yn cyfrif swyddi nid pobl ac yn rhannol seiliedig ar ffynonellau gwahanol i'r Arolwg o'r Llafurlu ac ni ellir ei chymharu'n uniongyrchol â'r ffigurau ar gyfer cyflogaeth). Gwelwyd cynnydd o 3,000 (0.3%) yn nifer y swyddi yn y sector gwasanaethau dros y flwyddyn. Bu cynnydd o 4,000 (2.8%) yn nifer y swyddi gweithgynhyrchu. Bu cynnydd o 4,000 (4.0%) yn nifer y swyddi adeiladu. (Mae'r data yn anwadal a dylid cadw hynny mewn cof wrth eu dehongli).

1.3 Polisïau cyflog y sector cyhoeddus yn ehangach

Mae'r sector cyhoeddus yng Nghymru yn dal i wynebu pwysau ariannol sylweddol o ganlyniad i doriadau cyllidebol ehangach a wnaed gan Lywodraeth y DU. Yn gefndir i

hyn mae cyfyngiadau cyflog yn y sector cyhoeddus yn ehangach a mwy o ansicrwydd cyllidol wrth i ni symud tuag at y broses bontio Ewropeaidd. Yn fwy nag erioed, mae angen i holl gyrff y sector cyhoeddus ddangos eu bod yn rheoli eu hadnoddau yn dda er mwyn darparu gwasanaethau priodol a chefnogi sefydlogrwydd economaidd.

Roedd dyfarniad cyflog 2018-19 ar gyfer Llywodraeth Cymru a chyrff hyd braich cyfatebol yn golygu cynnydd o 1% yn y bil cyflogau (ond cafodd y newidiadau gwirioneddol eu talu ymlaen llaw ynghyd â chynnydd arall o 1% yn y bil cyflogau yn 2017-18). Gwnaeth llawer o gyrff hyd braich yr un peth, dyfarniadau cyflog a delir ymlaen llaw dros ddwy flynedd, gyda chynnydd o rhwng 2% a 3.7% yn y bil cyflogau.

Ar gyfer 2018-19 a 2019-20, ymrwymodd awdurdodau lleol yng Nghymru i gytundeb cyflog cenedlaethol ar gyfer eu staff (gan gynnwys staff cymorth addysgu), a oedd yn cynnwys cynnydd i'r rhai ar y pwyntiau cyflog isaf i £8.50 yr awr yn y flwyddyn gyntaf a £9.00 yn yr ail flwyddyn ac, yn ail, gynnydd cyfradd safonol o 2.0% i'r rhai ar y graddau uchaf. Roedd llywodraeth leol wedi bod yn cynllunio ar gyfer cynnydd o 1% o leiaf yn y bil cyflogau a chafodd cyllid ychwanegol ei gynnwys yn setliadau 2018-19 a 2019-20 er mwyn ymdopi â goblygiadau costau ychwanegol y cytundeb cyflogau diweddaraf.

Ymhlith yr enghreifftiau eraill mae rhai rhannau o'r GIG a gafodd gynnydd o hyd at 6.5% (dros dair blynedd) gyda chytundeb gan Weinidogion Cymru i ddarparu cynnydd cyfatebol; a Llywodraeth yr Alban sy'n cynyddu cyflogau fesul haen sy'n golygu bod gweithwyr ar gyflogau is yn cael 3%. Mae newidiadau o'r fath yn tueddu i ganolbwyntio ar fanylion pennawd yn hytrach na'r effaith wirioneddol ar y bil cyflogau.

Nid oes polisi cyflogau ar gael ar gyfer yr holl wasanaethau cyhoeddus sydd wedi'u datganoli yng Nghymru. Caiff canllawiau ar gylch cyflog cyrff hyd braich gweithredol eu llunio sy'n ceisio sicrhau bod trefniadau cyflogau yn gyfartal i bawb, yn briodol, yn dryloyw, yn cynnig gwerth am arian ac yn gwobrwyo staff yn deg am eu gwaith. Mae'r canllawiau yn cynnwys yr egwyddorion canlynol:

- Dylid cymryd camau i fynd i'r afael â chyfraddau cyflog isel. Dylai pob aelod o staff a gyflogir yn uniongyrchol gael Cyflog Byw (fel y'i diffinnir gan y Sefydliad Cyflog Byw).
- Dylai cydraddoldeb fod yn nodwedd ganolog o systemau cyflog a dylid llunio adroddiadau rheolaidd ar gyflog cyfartal. Dylid llunio adroddiadau blynyddol hefyd ar y bwlch rhwng cyflogau dynion a menywod yn unol â dyletswyddau cydraddoldeb y sector cyhoeddus yng Nghymru.
- Dylai cynigion y cylch gwaith fod yn seiliedig ar gynnydd fforddiadwy yn y bil cyflogau. Wrth ystyried gwerth am arian, dylid rhoi sylw i'r ffordd y caiff arian cyhoeddus ei reoli yng nghyd-destun cyfyngiadau cyflog yn y sector cyhoeddus yn ehangach.

Pennod 2: Cyd-destun Ariannol y Sector Cyhoeddus / Fforddiadwyedd

Dylai unrhyw argymhellion barhau i roi sylw llawn i fforddiadwyedd mewn perthynas â chyd-destun ariannol y sector cyhoeddus wrth ystyried y system ysgolion yn ei chyfanrwydd, h.y. ystyried y pwysau presennol a'r cyfle dilynol i gynyddu costau yn genedlaethol. Er bod Llywodraeth Cymru wedi darparu cyllid, drwy grant cyflogau athrawon, er mwyn helpu i roi dyfarniad 2018 a rhan o ddyfarniad 2019 ar waith, ni ddylid tybio y bydd hyn yn digwydd eto a chaiff cynlluniau gwariant ar ôl 2019-20 eu cynnwys mewn Adolygiad o Wariant yn y dyfodol.

2.1 Cyhoeddiad y Sefydliad Astudiaethau Ariannol

Mae gwaith ymchwil diweddar gan y Sefydliad Astudiaethau Ariannol yn awgrymu bod cyllid ysgolion fesul disgybl wedi gostwng yn gyflymach yn Lloegr nag yng Nghymru dros y blynyddoedd diwethaf o ganlyniad i gyfuniad o ffactorau sy'n cynnwys mwy o leihad yng ngwariant awdurdodau lleol a gwariant dosbarthiadau chweched mewn ysgolion ochr yn ochr â thwf cyflymach yn nifer y disgyblion.

Rhwng 2009-10 a 2017-18, bu gostyngiad o oddeutu 8% mewn termau real yng nghyfanswm gwariant ysgolion fesul disgybl yn Lloegr. O ganlyniad, mae'r Sefydliad yn ystyried bod y bwlch rhwng Cymru a Lloegr o ran gwariant ysgolion fesul disgybl wedi cau'n gyfan gwbl bron.

Bu'n bosibl i'r Sefydliad wneud y gwaith ymchwil hwn am iddo nodi bod newidiadau i drefniadau cynllunio awdurdodau lleol yn Lloegr yn cynnig ffynhonnell newydd o ddata gan yr Adran Addysg sy'n golygu y gellir cynnal y dadansoddiad hwn. Bydd y Prif Ystadegydd yn ystyried beth mae hyn yn ei olygu i waith dadansoddi yn y dyfodol a'n datganiadau ystadegol.

2.2 Gwariant a Gyllidebwyd gan Awdurdodau Lleol ar gyfer ysgolion: 2018-19

Yn 2018-19, mae awdurdodau lleol yn bwriadu gwario 36% o'u cyllideb gyffredinol ar ysgolion. Cyllidebir y bydd gwariant gros ar gyfer ysgolion yn cyfateb i £2,566 miliwn, sef cynnydd o 0.9% o gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

Cyllidebir y bydd gwariant gros fesul disgybl yn £5,675, sef cynnydd o 0.8% neu £47 o flwyddyn i flwyddyn. Gellir rhannu hyn yn £4,776 fesul disgybl a ddirprwyir i ysgolion a £899 fesul disgybl a gedwir ar gyfer gwasanaethau ysgolion a gyllidir yn ganolog.

Cyllidebir y caiff £2,160 miliwn ei ddirprwyo i ysgolion. Mae swm y cyllid y mae awdurdodau lleol yn ei ddirprwyo'n uniongyrchol i ysgolion yn amrywio rhwng 75% a 90% o wariant gros a gyllidebwyd ar gyfer ysgolion.

Caiff 84.2% o'r gwariant gros a gyllidebwyd ar gyfer ysgolion ei ddirprwyo'n uniongyrchol i ysgolion, gostyngiad o 0.1 pwynt canran o gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

Siart 8: Roedd dadansoddiad o'r ysgol gros gwariant wedi'i gyllidebu dros amser

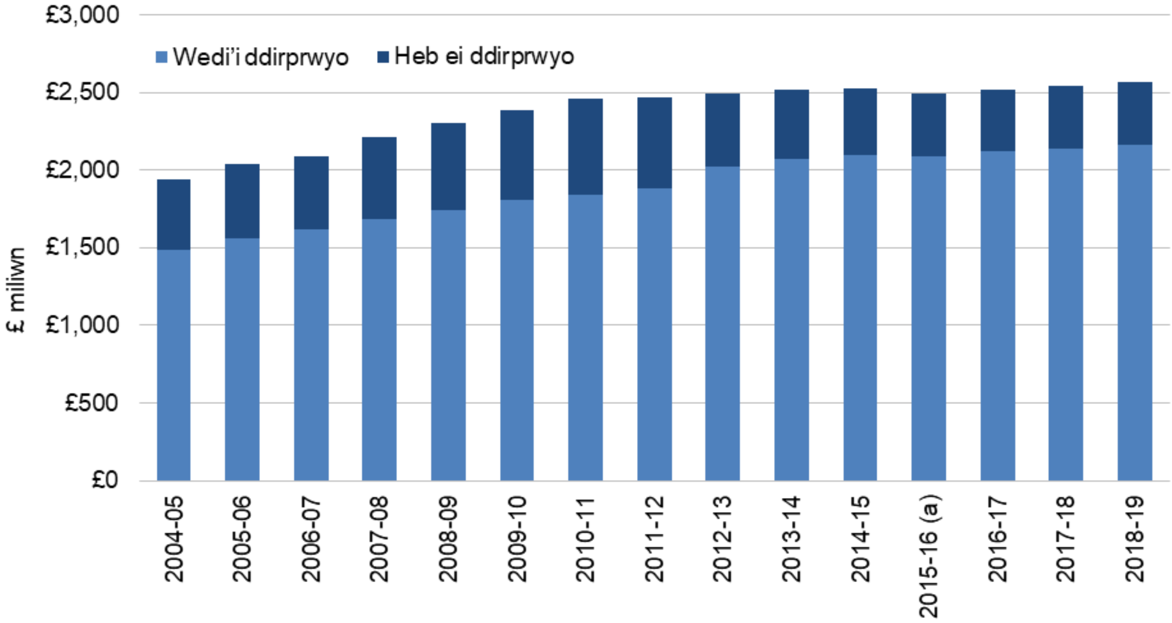

(a) Nid yw'r data yn hollol gymaradwy â blynyddoedd blaenorol am fod gwariant Dechrau'n Deg wedi symud o Addysg i'r Gwasanaethau Cymdeithasol yn 2015-16.

Mae'r Bwletin Ystadegol 'Gwariant a Gyllidebwyd gan Awdurdodau Lleol ar gyfer Ysgolion: 2018-19' (Saesneg yn unig) ar gyfer 2018/19 i'w weld drwy ddilyn y ddolen ganlynol: https://gweddill.gov.wales/statistics-and-research/local-authority-budgeted-expenditure-schools/?skip=1&lang=cy

Mae cyllidebau dirprwyedig ysgolion a chyllid fesul disgybl ar gyfer 2018-19 ar gael yma:

https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Local-Government/Finance/Revenue/Delegated-School-Budgets

2.3 Setliad Llywodraeth Leol 2019-20

Mae Llywodraeth Cymru wedi neilltuo dyraniadau pellach i'r setliad llywodraeth leol er mwyn lliniaru'r lleihad yr oedd cyrff llywodraeth leol yn ei ddisgwyl yn 2019-20. O ganlyniad, mae'r gostyngiad o 1% a gafodd ei gyhoeddi yng nghyllideb derfynol 2018-19 wedi newid i gynnydd o 0.2% (neu mae lleihad o £43m wedi troi'n gynnydd o £10m).

Yn unol ag ymrwymiad ein rhaglen lywodraethu i ddarparu cyllid er mwyn sicrhau terfyn isaf ar gyfer y setliad, mae'r setliad hwn yn cynnwys £3.5 miliwn, a gyllidir yn llawn gan

Lywodraeth Cymru, i sicrhau nad oes yn rhaid i unrhyw awdurdod ymdopi gyda gostyngiad o fwy na 0.3% yn ei Gyllid Allanol Cyfanredol yn 2019-20.

2.4 Trefniadau cyllido ysgolion yng Nghymru

Mae'r system gyllido ar gyfer ysgolion yng Nghymru yn wahanol iawn i'r trefniadau yn Lloegr. Yng Nghymru, Awdurdodau Lleol sy'n gyfrifol am gyllido ysgolion yn ôl y gyfraith. Fel y cyfryw, nid yw Llywodraeth Cymru yn cyllido ysgolion yn uniongyrchol; caiff cyllid ei gyfeirio drwy'r awdurdodau lleol neu'r consortia addysg rhanbarthol. Caiff ysgolion eu cyllido drwy'r awdurdodau lleol, drwy eu cyllid craidd (cyfuniad o gyllid craidd heb ei neilltuo gan Lywodraeth Cymru (Grant Cynnal Refeniw ac Ardrethi Annomestig a ailddosberthir) a'r dreth gyngor), grantiau penodol ac incwm arall a godir yn lleol; caiff gweithgarwch ei gyllido drwy'r consortia rhanbarthol hefyd.

Nid yw'r cyllid craidd a ddarperir gan Lywodraeth Cymru nac incwm yr awdurdodau lleol eu hunain o'r dreth gyngor wedi'u neilltuo, sy'n golygu y gall awdurdodau lleol benderfynu sut y byddant yn gwario'r arian hwn, yn unol â blaenoriaethau lleol. Bwriedir i'r trefniadau dyrannu cyllid ddosbarthu cyllid rhwng awdurdodau er mwyn adlewyrchu amrywiadau yn yr angen cymharol i wario pe bai pob awdurdod yn ymateb mewn ffordd debyg i'r galw am wasanaethau yn ei ardal ac, felly, eu galluogi i godi'r un lefel o dreth gyngor am lefel debyg o wasanaethau.

Am fod y rhan fwyaf o'r cyllid a ddarperir i awdurdodau lleol ar gyfer addysg heb ei neilltuo, nid yw'n bosibl nodi'r elfen ysgolion fel hyn. Mae hyn yn cyd-fynd â pholisi Llywodraeth Cymru mai awdurdodau lleol sydd yn y sefyllfa orau i asesu anghenion ac amgylchiadau lleol a chyllido ysgolion yn unol â hynny. Ar ôl i'r cyllid craidd sydd heb ei neilltuo gael ei ddosbarthu i'r awdurdodau lleol, nhw sy'n gyfrifol am bennu cyllidebau ar gyfer ysgolion yn unol â fformiwla cyllido lleol. Mae Llyfr Gwyrdd[2] Llywodraeth Cymru yn nodi'r hyn a gaiff ei gynnwys yn y fformiwla gyffredinol ar gyfer cyllido llywodraeth leol.

Nid oes gwybodaeth am gyllidebau 2019-20 ar gael gan awdurdodau lleol eto. Yn 2018-19, roedd awdurdodau unedol wedi cyllidebu ar gyfer gwariant refeniw cyffredinol o £7.2 biliwn. Mae addysg yn cyfrif am tua 36% o'r gwariant hwn ac o'r ffigur hwn, mae 98% (£2.6 biliwn) ar gyfer ysgolion.

2.5 Cyflog athrawon

Mae Llywodraeth Cymru yn cyfeirio pob ceiniog o'r £23.5 miliwn a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y DU ar 13 Medi, i gyllido dyfarniad cyflog athrawon ysgol ar gyfer y flwyddyn academaidd a ddaw i ben yn haf 2019. Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2018-19, bydd £8.7 miliwn ar gael drwy grantiau penodol.

[2] https://gweddill.gov.wales/topics/localgovernment/finandfunding/settlement/lg-settlement-2018-19/green-book-2018-19/?skip=1&lang=cy

Ar gyfer 2019-20, mae £13.7 miliwn wedi’i gynnwys yn y setliad i gyllido'r cynnydd yng nghyflogau athrawon mewn ysgolion a gynhelir o'r dosbarth meithrin hyd at flwyddyn 11, a bydd yr £1.1 miliwn sy'n weddill yn parhau i gael ei ddarparu y tu allan i'r setliad, fel grant penodol o fewn y Prif Grŵp Gwariant Addysg, ar gyfer athrawon mewn dosbarthiadau chweched mewn ysgolion.

Mae'r cyllid hwn yn gwneud iawn am y gwahaniaeth rhwng dyfarniad cyflog athrawon 2018/19 a gyhoeddwyd gan yr Adran Addysg a chost dyfarniad cyflog o 1%, y dylai awdurdodau lleol ac ysgolion fod wedi cynllunio ar ei gyfer o dan gap cyflogau blaenorol y sector cyhoeddus.

Fel rhan o'r pecyn cyllid ychwanegol ar gyfer llywodraeth leol a gyhoeddwyd ar 20 Tachwedd, cafodd £7.5m ychwanegol ei ddyrannu yn ystod 2018-19 a 2019-20 er mwyn helpu awdurdodau lleol i ymdopi â phwysau o ran cyflogau athrawon.

Bwriedir i'r taliadau un-tro hyn liniaru rhywfaint o'r pwysau cyllidebol sy'n deillio o agenda cyni Llywodraeth y DU. Yn benodol, bwriedir i'r cyllid hwn helpu i liniaru'r pwysau gweddilliol uniongyrchol sy'n gysylltiedig â gweithredu dyfarniad cyflog athrawon 2018/19, a rhoi rhywfaint o hyblygrwydd i awdurdodau lleol wrth iddynt gynllunio ar gyfer 2019/20.

2.6 Fforddiadwyedd

Dros y tymor canolig, mae angen i awdurdodau lleol ystyried cyflogau athrawon ochr yn ochr â fforddiadwyedd eu holl wasanaethau, fel rhan o'u gwaith cynllunio ariannol tymor canolig ac yng nghyd-destun cylch cyllideb Llywodraeth Cymru.

Yng nghyd-destun y DU, rhagwelir y bydd Llywodraeth y DU yn cyhoeddi adolygiad cynhwysfawr o wariant yn 2019. Nid oes unrhyw wybodaeth amcanol am gyllid refeniw ar gyfer Llywodraeth Cymru wedi cael ei darparu ar ôl mis Mawrth 2020. Yn yr un modd, nid yw awdurdodau lleol wedi cael unrhyw wybodaeth am gyllid gan Lywodraeth Cymru yn y dyfodol. Byddant yn cynllunio ar gyfer amrywiaeth o senarios yn y dyfodol gan ystyried eu hincwm a'u hadnoddau eu hunain yn ogystal â'r ansicrwydd ynghylch cyllid cyhoeddus yn y dyfodol. Yn y tymor byr, mae angen ystyried fforddiadwyedd cyflogau athrawon yng Nghymru yng nghyd-destun blaenoriaethau unigol pob awdurdod lleol a sefyllfa ariannol llywodraeth leol yn gyffredinol.

Byddai cynnydd o 2% yng nghyflogau athrawon yng Nghymru o fis Medi 2019 yn cyfateb i gost o oddeutu £14.6 miliwn dros y saith mis sydd ar ôl o'r flwyddyn ariannol. Ar gyfer 2018-19, roedd £14.6 miliwn yn cyfateb i 0.57% o gyllidebau ysgolion awdurdodau lleol; 0.56% o gyllidebau addysg awdurdodau lleol; a 0.2% o gyllidebau cyffredinol awdurdodau lleol. Er mwyn codi £14.6 miliwn yn ychwanegol drwy'r dreth gyngor yn unig, byddai'n rhaid i awdurdodau lleol gynyddu biliau'r dreth gyngor tua 0.9% ar gyfartaledd (yn ychwanegol at unrhyw gynnydd blynyddol a gynlluniwyd).

Byddai angen i awdurdodau ystyried hyn yng nghyd-destun gofynion gwasanaethau eraill a'r effaith ar drethdalwyr lleol.

Mae awdurdodau lleol wedi pennu eu cyllidebau ar gyfer 2019-20 yng nghyd-destun gofyniad i lunio cynlluniau ariannol tymor canolig. Yn sgil hynny, byddant wedi ystyried unrhyw gynnydd a ragwelir mewn costau, yn enwedig costau'r gweithlu, yn ogystal â chyfleoedd a gynlluniwyd i wneud rhagor o arbedion a newidiadau i wasanaethau.

Bydd cyllidebau awdurdodau lleol wedi rhoi cyfrif am gost dyfarniad cyflog athrawon rhwng mis Ebrill 2019 a diwedd mis Awst 2019, gan ystyried yr adnoddau a ddarperir yn benodol ar gyfer hyn, fel y nodir uchod, a byddai disgwyl iddynt fod wedi rhagdybio cost dyfarniad ar gyfer y cyfnod rhwng mis Medi 2019 a diwedd mis Mawrth 2020 yn eu cynlluniau er mwyn pennu eu gofynion cyllidebol cyffredinol. Wrth bennu eu cyllidebau, mae awdurdodau yng Nghymru wedi cymeradwyo cynnydd yn y dreth gyngor sy'n amrywio o 3.6% i 9.92%.

2.7 Pensiynau Athrawon

Mewn Datganiad Ysgrifenedig ar 7 Mawrth, cyhoeddodd y Gweinidog Cyllid a'r Trefnydd y bydd Llywodraeth Cymru, ar ôl cael cadarnhad gan Lywodraeth San Steffan am gyllid canlyniadol Barnett, yn darparu cyllid ychwanegol i sefydliadau yn y sector cyhoeddus yn 2019-20 er mwyn eu galluogi i dalu'r costau ychwanegol sy'n gysylltiedig â'r newidiadau pensiwn hyn.

Yn 2019-20, mae Llywodraeth Cymru yn dyrannu £47.7m i ateb yn llawn y pwysau ychwanegol a amcangyfrifwyd ar gyfer ysgolion a gynhelir a cholegau Addysg Bellach yng Nghymru. Mae hyn yn cynnwys £42.1m i ysgolion a gynhelir, gan gynnwys dosbarthiadau chweched, a £5.6m i golegau Addysg Bellach.

Caiff y newidiadau i bensiynau athrawon eu cyflwyno o ddechrau'r flwyddyn academaidd newydd ym mis Medi, felly, mae'r cyllid hwn yn berthnasol i'r cyfnod rhwng mis Medi 2019 hyd at fis Mawrth 2020.

Pennod 3: Sefyllfaoedd ariannol ysgolion

3.1 Cyllid Llywodraeth Cymru i ysgolion

Er bod rhaglen gyni Llywodraeth y DU yn parhau, mae Llywodraeth Cymru wedi cymryd camau i flaenoriaethu cyllid ysgolion.

Yng Nghymru, caiff cyllid ysgolion ei ddarparu'n bennaf drwy'r Setliad Llywodraeth Leol ac nid yw wedi'i neilltuo. Credwn mai awdurdodau lleol sydd yn y sefyllfa orau i asesu anghenion ac amgylchiadau lleol a chyllido ysgolion yn unol â hynny. Mae awdurdodau lleol yn atebol i'w hetholwyr am y penderfyniadau a wnânt.

Fel y nodir uchod, mae'r setliad terfynol yn golygu cynnydd cyffredinol mewn arian parod, o gymharu â 2018/19, sy'n cyfateb i gynnydd o 0.2% ar ôl gwneud addasiadau ar gyfer trosglwyddiadau ac mae'n cynnwys terfyn isaf, a gyllidir yn llawn gan Lywodraeth Cymru, fel nad oes unrhyw awdurdod nawr yn wynebu gostyngiad o fwy na 0.3% o gymharu â'r flwyddyn gyfredol, ar sail gyfatebol.

Mae'r penderfyniadau a wnaed gan Lywodraeth Cymru fel rhan o'r gyllideb gyffredinol yn rhoi setliad realistig i lywodraeth leol o ystyried yr hinsawdd ariannol bresennol ac un sy'n well na'r setliad dangosol a gymeradwywyd yn y gyllideb ddiwethaf, lle roedd cynghorau yn wynebu gostyngiad o 1% mewn cyllid craidd. Mae'r setliad terfynol yn golygu cynnydd cyffredinol mewn arian parod, o gymharu â 2018/19, sy'n cyfateb i gynnydd o 0.2% ar ôl gwneud addasiadau ar gyfer trosglwyddiadau ac mae'n cynnwys terfyn isaf, a gyllidir yn llawn gan Lywodraeth Cymru, fel nad oes unrhyw awdurdod nawr yn wynebu gostyngiad o fwy na 0.3% o gymharu â'r flwyddyn gyfredol, ar sail gyfatebol.

Mae dyletswydd ar awdurdodau lleol i sicrhau bod darpariaeth addysgol addas ar gael i bob plentyn. Mae awdurdodau lleol yn cael cyllid gan Lywodraeth Cymru drwy'r Grant Cynnal Refeniw. Nid yw'r Grant hwn wedi'i glustnodi gan fod Llywodraeth Cymru o'r farn mai awdurdodau lleol sydd yn y sefyllfa orau i asesu anghenion ac amgylchiadau lleol. Ar ôl i'r Grant gael ei ddosbarthu, yr awdurdodau unigol sy'n gyfrifol am bennu cyllidebau ar gyfer eu hysgolion a'r ddarpariaeth leol a gyllidir ganddynt. Gall ysgolion ddylanwadu ar benderfyniadau cyllido eu hawdurdodau drwy drafod â nhw, er enghraifft, drwy eu Fforwm Cyllideb Ysgolion, fforwm y mae'n rhaid i bob awdurdod ei sefydlu yn ôl y gyfraith.

Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi egwyddorion adroddiadau ariannol cyson a sicrhau bod cyllid yn cael ei ddefnyddio mewn ffordd gyson ledled Cymru. Fodd bynnag, nid yw'n rhannu'r un problemau sy'n deillio o'r strwythurau a'r modelau gwahanol sydd ar waith yn Lloegr, lle ceir ysgolion rhydd, ysgolion a gyllidir gan y wladwriaeth a'r rhaglen academïau.

Mae Rheoliadau Cyllido Ysgolion (Cymru) 2010 yn nodi'r drefn y mae angen i Awdurdodau Lleol ei dilyn wrth bennu eu cyllid ar gyfer ysgolion. Mae'r Rheoliadau yn sicrhau cysondeb hyd at bwynt, gan ei bod hi'n ofynnol i 70% o gyllidebau ysgolion gael ei bennu ar sail nifer y disgyblion.

Mae'n hanfodol sicrhau bod adnoddau'n cael eu targedu lle mae eu hangen fwyaf, a bod awdurdodau'n gweithio'n agos gydag ysgolion i sicrhau bod y buddsoddiad yn arwain at welliannau gwirioneddol yn ansawdd yr addysg a ddarperir i ddisgyblion.

3.2 Cyllideb y Prif Grŵp Gwariant Addysg

Er mai'r setliad yw'r ffynhonnell unigol fwyaf o gyllid sydd ar gael i lywodraeth leol ar gyfer ysgolion, nid dyma'r unig ffynhonnell o gyllid a ddarperir gennym. Rydym hefyd yn darparu cyllid grant drwy gyllideb y Prif Grŵp Gwariant Addysg er mwyn helpu i sicrhau deilliannau gwell i ddysgwyr yng Nghymru, gan gynnwys drwy'r Grant Datblygu Disgyblion a'r Grant Gwella Consortia Rhanbarthol.

Mae gan unrhyw grantiau penodol a ddyrennir o'r Prif Grŵp Gwariant Addysg, sy'n helpu ysgolion i sicrhau deilliannau, delerau ac amodau grant clir yn barod, y cytunwyd arnynt â rhanddeiliaid perthnasol.

Mae'r gyllideb adnoddau a chyfalaf Addysg yn cyfateb i £1.7bn ar gyfer 2019-20 (Cyllideb Derfynol 2019-20), sef cynnydd o £85m o gymharu â'r cynlluniau a gyhoeddwyd yn flaenorol (Cyllideb Derfynol 2018-19). Er bod y rhan fwyaf o'r gyllideb hon yn cyllido Addysg Uwch ac Addysg Bellach, mae'r elfen sy'n cefnogi ysgolion yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol yn cyfateb i £0.5bn. Mae hyn yn cynnwys cyllid ar gyfer Rhaglen Addysg Ysgolion yr 21ain Ganrif, y Grant Amddifadedd Disgyblion a'r Grant Gwella Consortia Rhanbarthol.

Mae'r Prif Grŵp Gwariant Addysg wedi'i neilltuo'n llawn ar gyfer 2019/20. Ar gyfer 2019-20, yn ogystal â'r £13.7m sydd wedi'i gynnwys yn y setliad llywodraeth leol ar gyfer dyfarniad cyflog athrawon 2018/19, dyrannwyd £1.1m yn ychwanegol i'r Prif Grŵp Gwariant Addysg ar gyfer athrawon mewn dosbarthiadau chweched mewn ysgolion, a dyrannwyd £7.5m arall er mwyn helpu i liniaru'r pwysau uniongyrchol sy'n gysylltiedig â dyfarniad cyflog athrawon 2018/19 a rhoi rhywfaint o hyblygrwydd i awdurdodau lleol wrth iddynt gynllunio ar gyfer 2019-20. Byddai unrhyw gostau ychwanegol sy'n gysylltiedig â dyfarniad cyflog athrawon 2019/20 yn rhoi pwysau ar y Prif Grŵp Gwariant Addysg. Ar hyn o bryd, dim ond cyllideb refeniw am flwyddyn sydd gennym ac, felly, byddai angen i unrhyw oblygiadau ar gyfer 2020-21 o ganlyniad i ddyfarniad cyflog athrawon 2019/20 gael eu hystyried yng nghyd-destun yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant a gynhelir yn ddiweddarach eleni, unwaith y bydd dyraniadau dangosol ar gael.

3.3 Diffyg ariannol/cronfeydd wrth gefn ysgolion

Cafodd y datganiad ystadegol diweddaraf ar gronfeydd wrth gefn ysgolion ei gyhoeddi ar 17 Hydref 2018. Ar 31 Mawrth 2018, roedd lefel gyffredinol y cronfeydd wrth gefn a ddelir gan ysgolion yng Nghymru yn cyfateb i £50m, sef £111 fesul disgybl, sy'n gynnydd o 10% o gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Roedd cronfeydd wrth gefn ysgolion cynradd yn cyfrif am £49 miliwn neu 97% o gyfanswm y cronfeydd wrth gefn. Bu gostyngiad yn lefel cronfeydd wrth gefn ysgolion uwchradd, fel sydd wedi digwydd dros y blynyddoedd diwethaf, a bellach mae diffyg (o £2.4 miliwn) am y tro cyntaf ers i'r gyfres ddechrau. Gyda'i gilydd, mae hyn yn golygu cynnydd cyffredinol o £4.4 miliwn yng nghyfanswm y cronfeydd wrth gefn.

Roedd gan 146 o ysgolion cynradd, 79 o ysgolion uwchradd, 8 ysgol arbennig, 1 ysgol feithrin a 7 ysgol ganol gronfeydd wrth gefn negyddol a oedd yn gyfwerth â £25 miliwn. Roedd gan y 1,328 o ysgolion eraill gronfeydd wrth gefn cadarnhaol ac roedd gan 171 o'r rhain gronfeydd wrth gefn gwerth mwy na 10% o gyfanswm y gwariant a ddirprwywyd iddynt.

3.4 Cyllid grantiau addysg

Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i ddarparu cyllid grant ychwanegol sylweddol ar ben y cyllid craidd ar gyfer ysgolion drwy'r Awdurdodau Lleol.

Mae Llywodraeth Cymru yn benderfynol o godi safonau a chau'r bwlch mewn cyrhaeddiad i bob dysgwr ac rydym yn darparu mwy na £187 miliwn ar gyfer y ddwy flynedd rhwng 2018/19 a 2019/20 drwy'r Grant Datblygu Disgyblion er mwyn helpu ein dysgwyr mwyaf difreintiedig. Rydym hefyd yn darparu mwy na £236 miliwn drwy'r grant Gwella Ysgolion Rhanbarthol, y mae'r Grant Gwella Addysg yn rhan ohono, ac £20m i ddiwygio'r cwricwlwm, sydd wrth wraidd ein cynllun gweithredu ar gyfer addysg.

Gan gydnabod y costau sy'n gysylltiedig â chyflwyno'r system newydd ar gyfer Anghenion Dysgu Ychwanegol, rydym yn buddsoddi £20 miliwn er mwyn helpu i ddatblygu sgiliau'r gweithlu addysg gan feithrin gallu o fewn y system a sicrhau y gall anghenion dysgwyr gael eu diwallu mewn amrywiaeth o leoliadau addysg.

Rydym yn darparu mwy na £187 miliwn dros y ddwy flynedd nesaf drwy'r Grant Datblygu Disgyblion i helpu ein dysgwyr mwyaf difreintiedig a mwy na £236 miliwn drwy'r Grant Gwella Addysg i roi cymorth i bob dysgwr.

Mae Llywodraeth Cymru yn darparu £5 miliwn mewn cyllid refeniw a £5 miliwn arall mewn cyllid cyfalaf yn 2019/20 fel rhan o'n hymrwymiad cyffredinol gwerth £36 miliwn dros dymor y Cynulliad hwn i leihau maint dosbarthiadau babanod.

Dros dymor y Cynulliad hwn, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i fuddsoddi £100 miliwn er mwyn codi safonau ysgolion ac rydym wedi blaenoriaethu mwy na hanner y buddsoddiad hwn i wella addysgu a dysgu, gan gydnabod mai ein hathrawon yw ein cyfryngau unigol gorau i sicrhau newid a gwelliannau yn yr ystafell ddosbarth.

Rydym yn parhau i ddarparu cyllid cyfalaf sylweddol drwy raglen Ysgolion yr 21ain Ganrif i wella ein hystad ysgolion er mwyn cael effaith gadarnhaol ar ddysgu yn y dyfodol.

Bydd y Dull Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Proffesiynol, a gyhoeddwyd ym mis Tachwedd, yn cael £9 miliwn yn ystod y flwyddyn ariannol hon, ffigur a fydd yn cynyddu i £15 miliwn yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf - y buddsoddiad unigol mwyaf i gefnogi athrawon yng Nghymru ers datganoli. Bydd y cyllid hwn yn rhoi'r amser a'r adnoddau sydd eu hangen ar ysgolion i gynllunio ar gyfer y cwricwlwm newydd a sicrhau bod newidiadau'n cael eu gwneud mewn ffordd a fydd yn rhoi blaenoriaeth i les athrawon ac yn amharu cyn lleied â phosibl ar addysg y disgyblion. Bydd y cyllid hefyd yn helpu i sicrhau bod staff cyflenwi ar gael fel y gellir rhyddhau staff i fanteisio ar gyfleoedd dysgu proffesiynol.

Pennod 4: Data mewn perthynas â'r gweithlu ysgolion, gan gynnwys recriwtio a chadw staff

4.1 Y farchnad lafur athrawon

Mae Siart 9 yn dangos y newid yn nifer yr athrawon cyfwerth ag amser llawn yn ôl cyfnod ers 2010.

Siart 9 - Athrawon cyfwerth ag amser llawn yn ôl cyfnod (Cymru)

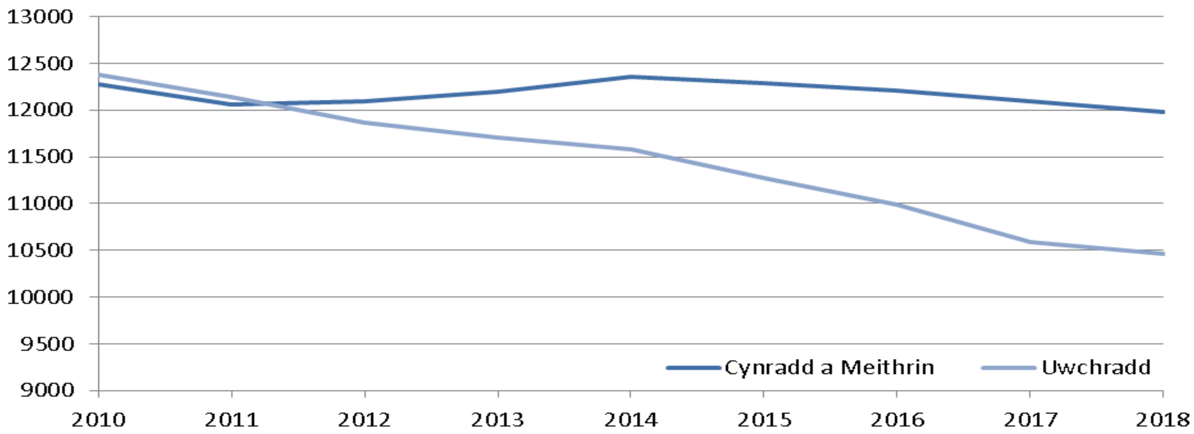

Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD)(Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

Ym mis Ionawr 2018, roedd 23,871 o athrawon cymwysedig cyfwerth ag amser llawn yn gweithio yng Nghymru o gymharu â 23,910 yn 2017, sef gostyngiad o 0.2%. Er y bu lleihad cyffredinol yn nifer yr athrawon cyfwerth ag amser llawn sy'n gweithio mewn ysgolion meithrin a chynradd (gostyngiad o 3.1% rhwng 2014 a 2018), gwelwyd mwy o leihad yn nifer yr athrawon sy'n gweithio mewn ysgolion uwchradd (gostyngiad o 9.7% rhwng 2014 a 2018). Mae nifer yr athrawon cyfwerth ag amser llawn mewn ysgolion canol wedi mwy na dyblu yn ystod y cyfnod hwn; mae nifer yr athrawon mewn ysgolion arbennig wedi cynyddu hefyd (cynnydd o 8.7 y cant rhwng 2014 a 2018).

Tabl 2 - Athrawon cyfwerth ag amser llawn yn ôl gradd a chyfnod mewn ysgolion a gynhelir gan Awdurdodau Lleol yng Nghymru (Cymru, Ionawr 2018)

	Meithrin a Chynradd	Canol	Uwchradd	Arbennig	Pob ysgol
Penaethiaid	1,072	18	174	35	1,298
Pennaeth dros dro	124	.	22	6	152
Dirprwy bennaeth	880	23	214	41	1,158
Pennaeth cynorthwyol	263	42	553	48	906
Athrawon ystafell ddosbarth	9,641	631	9,496	589	20,357
Cyfanswm yr athrawon cymwysedig	11,980	714	10,459	719	23,871

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

Mae Tabl 2 yn dangos nifer yr athrawon cyfwerth ag amser llawn yng Nghymru yn ôl gradd a chyfnod. Mae mwyafrif yr athrawon yn athrawon ystafell ddosbarth (85.3%) tra bod 14.7% mewn swyddi arwain.

Bu lleihad bach yn nifer y penaethiaid (-4.4) ac athrawon ystafell ddosbarth (-62.8) cyfwerth ag amser llawn mewn ysgolion a gynhelir yng Nghymru yn 2018 o gymharu â 2017.

Mae niferoedd yr athrawon yn adlewyrchu niferoedd y disgyblion mewn ysgolion ar y cyfan. Ym mis Ionawr 2018, roedd cyfanswm o 467,112 o ddisgyblion mewn ysgolion a gynhelir, sef cynnydd o tua 2,000 ers mis Ionawr 2014.

Tabl 3 - Cymarebau disgyblion:athrawon mewn ysgolion a gynhelir yn ôl sector, 2014-2017 (Cymru)

	Meithrin	Cynradd	Canol	Uwchradd	Arbennig	**Cyfanswm**
Ionawr - 2014	14.9	20.8	15.8	16.1	6.5	**18.2**
Ionawr - 2015	14.6	21.2	14.9	16.2	6.6	**18.4**
Ionawr - 2016	14.0	21.6	15.3	16.3	6.5	**18.6**
Ionawr - 2017	15.4	21.8	16.8	16.5	6.8	**18.9**
Ionawr - 2018	12.6	22.0	16.7	16.5	6.7	**18.9**

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)

Er y bu lleihad yn nifer yr athrawon dros y blynyddoedd diwethaf, 18.9 oedd y gymhareb disgyblion:athrawon ar gyfer pob ysgol a gynhelir ym mis Ionawr 2018, yr un peth â 2017 (gweler Tabl 3 uchod). Yn 2018, ysgolion cynradd oedd â'r gymhareb disgyblion:athrawon uchaf, sef 22.0, ac ysgolion arbennig oedd â'r gymhareb isaf, sef 6.7. Roedd y gymhareb disgyblion:athrawon mewn ysgolion uwchradd yn cyfateb i 16.5.

4.2 Y gweithlu athrawon

Mae Siart 10 yn dangos canran yr athrawon gwrywaidd a benywaidd ym mhob categori o athro.

Siart 10 - Athrawon cyfwerth ag amser llawn mewn ysgolion a gynhelir yn ôl categori athro a rhyw (Cymru, Ionawr 2018)

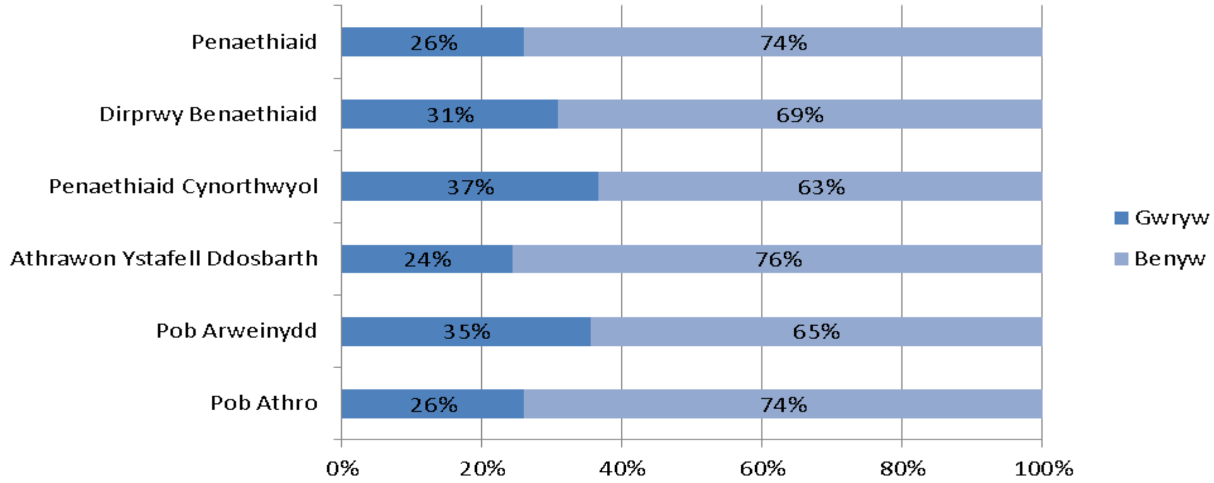

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

Ym mhob categori athro, mae'r rhaniad rhwng athrawon gwrywaidd a benywaidd wedi aros yn gymharol sefydlog dros amser gyda 74.0% o athrawon yn fenywod. Yn achos athrawon ystafell ddosbarth, mae cyfran y menywod ychydig yn uwch ar 75.6%. Yn achos grwpiau arwain, mae cyfran y menywod ychydig yn is ar 64.6%.

Mae'r rhaniad rhwng athrawon gwrywaidd a benywaidd yn amrywio rhwng sectorau ysgol hefyd, gydag 82.2% o athrawon cynradd a 64.9% o athrawon uwchradd yn fenywod.

Bydd Llywodraeth Cymru yn casglu mwy o wybodaeth am ddemograffeg y gweithlu ysgolion, gan gynnwys ethnigrwydd ac oedran athrawon yng Nghymru, fel rhan o'r Casgliad Gweithlu Ysgolion Blynyddol a fydd yn dechrau o fis Tachwedd 2019.

Mae Cofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg yn cynnwys gwybodaeth am y gweithlu addysg, gan gynnwys proffil oedran athrawon. Mae'r wybodaeth ganlynol am broffil oedran athrawon yn seiliedig ar ddata a dynnir ar 1 Mawrth bob blwyddyn. Mae'r niferoedd yn cynnwys pawb sydd wedi cofrestru, nid dim ond y rheini sy'n gweithio, a chânt eu mesur yn nhermau cyfrif pen gwirioneddol yn hytrach na niferoedd cyfwerth ag amser llawn.

Siart 11 - Athrawon (cyfrif pen) yn ôl cyfnod ac oedran, Cymru 2018

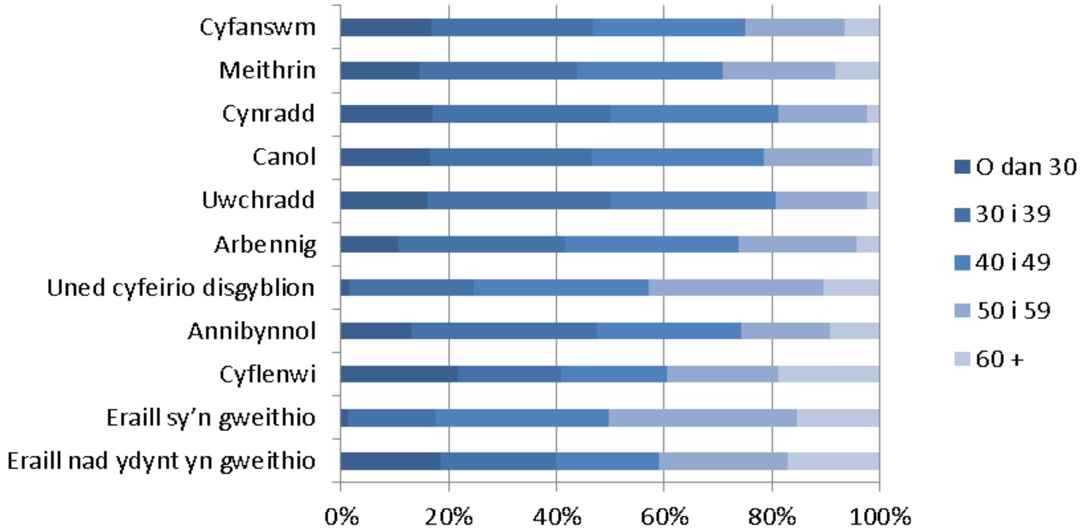

Ffynhonnell: Cofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg

Mae'r data i gyd yn seiliedig ar y brif gyflogaeth sydd wedi'i chofnodi ar gofnod yr unigolyn, ni waeth faint o gofnodion cyflogaeth gweithredol sydd gan yr unigolyn hwnnw.

Athrawon Cofrestredig yn ôl Oedran

Yn 2018:

- roedd 25% o'r holl athrawon ar Gofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg yn 50 oed a throsodd, tra bod 16.8% o athrawon o dan 30 oed.
- roedd y gyfran uchaf o athrawon yn y sector meithrin a chynradd rhwng 30 a 39 oed (29.2 y cant a 33.1 y cant yn y drefn honno).
- yn yr un modd, yn y cyfnod uwchradd, roedd y gyfran uchaf o athrawon rhwng 30 a 39 oed (34.1 y cant).
- y gyfran uchaf ond un ar gyfer y cyfnod cynradd a'r cyfnod uwchradd yw'r grŵp oedran 40-49 (31.3 y cant yn y cyfnod cynradd) a (30.7 y cant yn y cyfnod uwchradd).
- y gyfran uchaf yn achos y rheini a oedd wedi'u cofrestru fel staff 'cyflenwi' oedd y categori o dan 29 oed, sef 21.7 y cant, ac yna 20.6 y cant yn y categori oedran 50-59.

4.3 Proffil oedran arweinwyr ysgolion

Siart 12 – Penaethiaid sydd wedi'u cofrestru â Chyngor y Gweithlu Addysg, Cymru 2014-2018

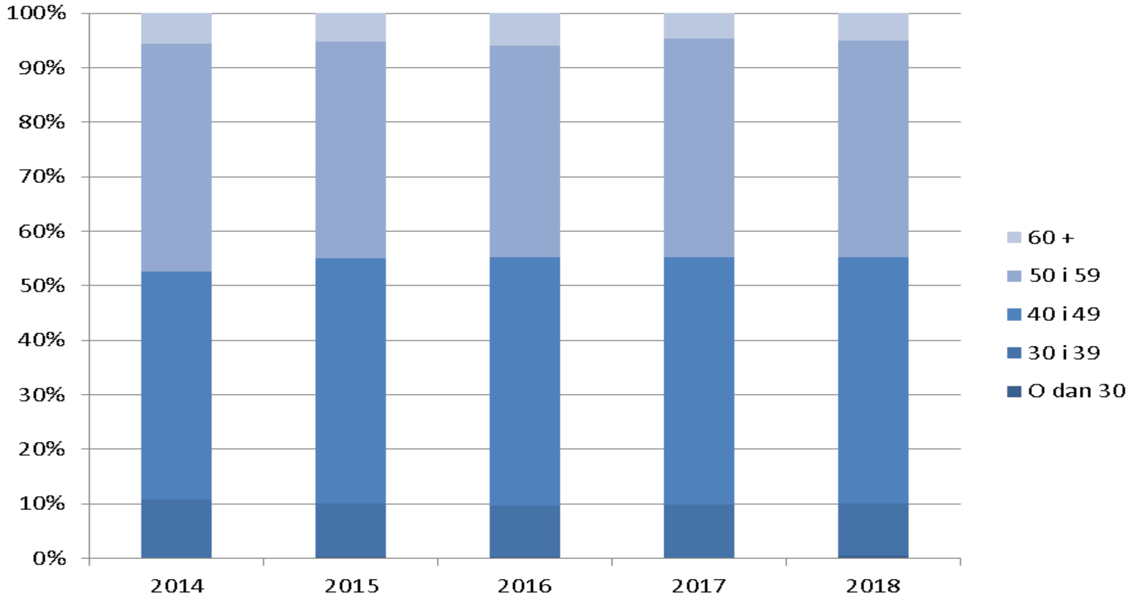

Ffynhonnell: Cofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg

Mae Siart 12 yn dangos bod dosbarthiad oedran y penaethiaid ar Gofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg wedi aros yn weddol debyg rhwng 2014 a 2018.

Yn gyffredinol yn 2018, roedd y ganran uchaf o benaethiaid rhwng 40 a 49 oed (45.1%), yna 39.8 y cant rhwng 50 a 59 oed, a dim ond 0.5 y cant o dan 30 oed.

Cyfnod ac Arweinwyr Eraill

Yn 2018:

- roedd bron hanner y penaethiaid yn y sector cynradd yn y grŵp oedran 40 i 49 oed (46.8%) ac roedd 38.3 y cant yn y categori oedran 50 i 59 oed.
- yn achos penaethiaid yn y sector uwchradd, mae 49.2 y cant yn y grŵp oedran 50 i 59 oed gyda 38.1 y cant rhwng 40 a 49 oed.
- roedd y ganran uchaf o ddirprwy benaethiaid a phenaethiaid cynorthwyol ar Gofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg rhwng 40 a 49 oed (48.2% a 46.4% yn y drefn honno), yna'r grŵp oedran 50 i 59 oed (25.5% o ddirprwy benaethiaid a 29.8% o benaethiaid cynorthwyol), tra bod y ganran isaf ymhlith y rhai o dan 30 oed (0.8% ar gyfer dirprwy benaethiaid a phenaethiaid cynorthwyol).

4.4 Sicrhau cyflenwad o athrawon ac arweinwyr o ansawdd uchel

Roedd y llythyr cylch gwaith wedi amlinellu pwysigrwydd ystyried sut y gall unrhyw ddyfarniad cyflog gefnogi ymdrechion i recriwtio a chadw staff, a denu digon o athrawon ac arweinwyr o ansawdd i'r proffesiwn, gan sicrhau ar yr un pryd bod trefniadau cyflog yn rhesymol ac yn gyson.

Nid yw'r darlun recriwtio cyffredinol yng Nghymru wedi newid rhyw lawer dros y blynyddoedd diwethaf. Er nad yw cyfraddau recriwtio a chadw staff yng Nghymru gyfan yn destun pryder mawr, rydym yn ymwybodol o dystiolaeth anecdotaidd bod clystyrau o anawsterau wrth recriwtio staff i bynciau uwchradd penodol, mewn rhai ardaloedd yng Nghymru yn ogystal â darpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn pynciau penodol. Caiff y problemau recriwtio hyn ar gyfer pynciau blaenoriaeth eu targedu drwy raglenni polisi a chymhellion ariannol amrywiol. Er enghraifft, gall ysgolion dalu bonysau recriwtio os oes angen (ond, hyd y gwyddom, ni chaiff y rhain eu defnyddio'n aml iawn); mae bwrsarïau ar gael i'r rhai sy'n dilyn hyfforddiant mewn pynciau blaenoriaeth - nodir y rhain yn adran 5.

Caiff data ar gyfraddau cadw athrawon, gan gynnwys athrawon sydd wedi gadael y proffesiwn yn ôl blynyddoedd o brofiad a chyrchfan, eu casglu fel rhan o ffurflenni'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD) a gyflwynir gan ysgolion bob mis Ionawr. Nid yw'r ffigurau yn y tablau canlynol yn cynnwys athrawon a adawodd y proffesiwn ar ôl cyrraedd yr oedran ymddeol arferol.

Tabl 4 - Athrawon sy'n gadael y proffesiwn yn ôl sector (cyfrif pen), Cymru 2010-2017

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Athrawon sy'n gadael y proffesiwn	Pob ysgol*	772	753	691	722	742	780	814	698
	Cynradd	345	322	345	356	369	377	382	364
	Uwchradd	427	431	336	360	369	387	422	321
Cyfanswm yr athrawon (cyfrif pen)		27,108	26,869	27,056	27,064	26,755	26,453	26,172	26,129
Canran yr athrawon sy'n gadael		2.8%	2.8%	2.6%	2.7%	2.8%	2.9%	3.1%	2.7%

*Mae pob ysgol yn cynnwys ysgolion meithrin, cynradd, canol, uwchradd ac arbennig

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)

[Gweld y data]

Mae canran yr athrawon sy'n gadael y proffesiwn bob blwyddyn wedi aros yn weddol sefydlog ers 2010, gan amrywio rhwng 2.6% a 3.1% (Tabl 4).

Siart 13 - Nifer yr athrawon sy'n gadael y proffesiwn yn ôl blynyddoedd o brofiad, Cymru 2017

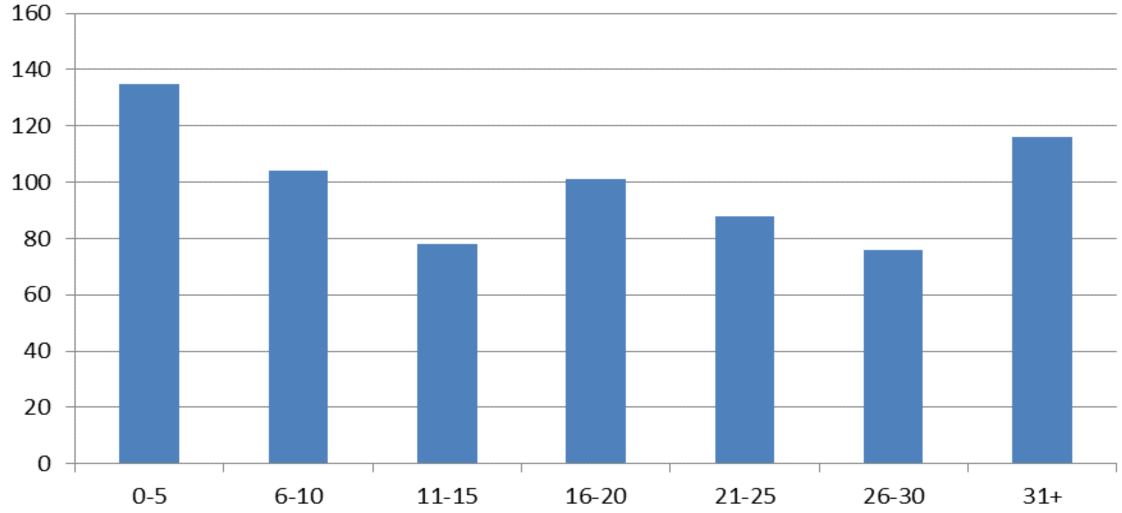

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

Gwelir mai'r grŵp mwyaf o athrawon sy'n gadael y proffesiwn yw'r rhai â 0-5 mlynedd o brofiad, sy'n cyfrif am 19.3% o'r rhai sy'n gadael, ac yna'r rhai â 31+ o flynyddoedd o brofiad, sy'n cyfrif am 16.6% o'r rhai sy'n gadael (Siart 13). Y grŵp lleiaf o athrawon sy'n gadael yn ôl profiad oedd y rhai â 26-30 o flynyddoedd o brofiad, a oedd yn cyfrif am 10.9% o'r rhai a adawodd.

Mae Siart 14 yn dangos bod nifer yr athrawon sy'n gadael y proffesiwn yn amrywio o flwyddyn i flwyddyn ym mhob categori o brofiad. Nid oes tuedd glir i'w gweld yn y rhan fwyaf o'r categorïau dros y 10 mlynedd diwethaf, ac eithrio athrawon sydd â 31+ o flynyddoedd o brofiad, sydd wedi gostwng ers 2008.

Siart 14 - Nifer yr athrawon a adawodd y proffesiwn yn ôl blynyddoedd o brofiad, 2010-17, Cymru

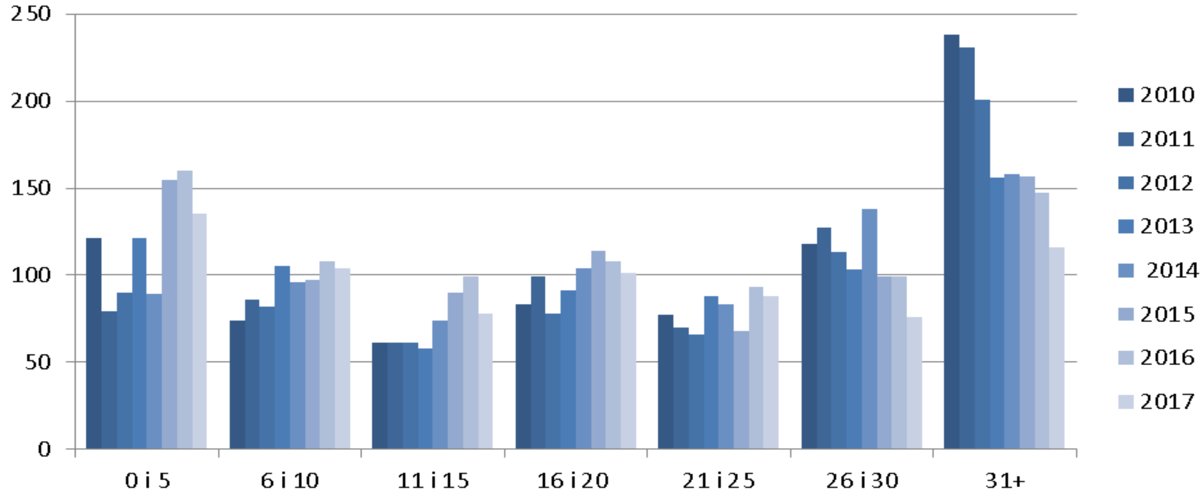

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

Mae nifer yr athrawon â 0-5 mlynedd o brofiad sy'n gadael y proffesiwn yn gymharol isel. Mae nifer y rhai sy'n gadael â 0-5 mlynedd o brofiad wedi amrywio dros y 10 mlynedd diwethaf o 160 ar ei huchaf yn 2016 i 79 yn 2011, sef y nifer isaf. Nid yw'n ymddangos bod tueddiadau dros y blynyddoedd diwethaf yn datgelu unrhyw newid sylweddol yng nghyfraddau'r Athrawon Newydd Gymhwyso (ANGau) sy'n aros yn y proffesiwn.

Fel y dangosir yn Siart 15, yn 2017 y gyrchfan fwyaf cyffredin i athrawon a oedd yn gadael y proffesiwn yn y sectorau cynradd a chanol / uwchradd (ar ôl 'arall') oedd 'ymddeoliad cynnar', gan gyfrif am 29.1 y cant o'r rhai a adawodd y sector cynradd a 29.0 y cant o'r rhai a adawodd y sector uwchradd a chanol. Y gyfran isaf oedd y rhai a adawodd er mwyn gweithio yn y byd addysg ond nid fel athrawon, gan gyfrif am 6.6 y cant o'r rhai a adawodd y sector cynradd ac 8.7 y cant o'r rhai a adawodd y sector uwchradd a chanol.

Siart 15 - Athrawon a adawodd y proffesiwn yn ôl cyrchfan, Cymru 2017

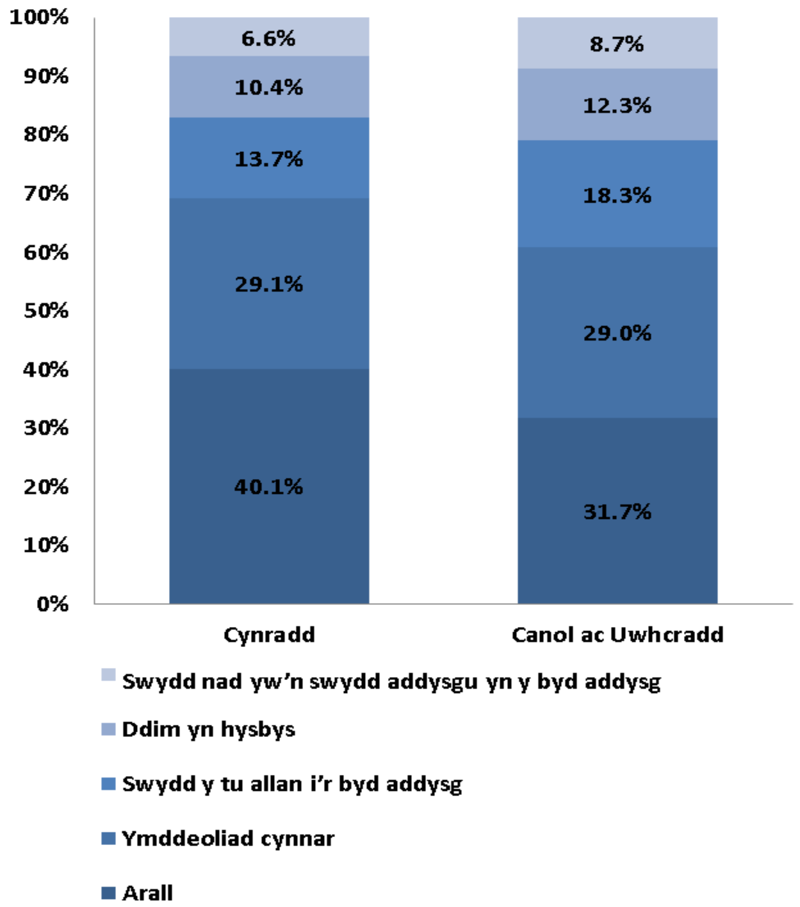

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

4.5 Swyddi gwag

Mae'r ystadegau diweddaraf a gyhoeddwyd ar swyddi addysgu a hysbysebwyd yng Nghymru yn dangos, rhwng 1 Ionawr a 31 Rhagfyr 2017 (fel y dangosir yn nhablau 5 a 6):

- bod 848 o swyddi gwag i athrawon wedi cael eu hysbysebu ar gyfer ysgolion cynradd a bod 15.5 o geisiadau wedi cael eu cyflwyno fesul swydd ar gyfartaledd.
- bod swyddi cyfrwng Saesneg mewn ysgolion cynradd wedi denu 19.4 o geisiadau fesul swydd ar gyfartaledd a bod swyddi cyfrwng Cymraeg wedi denu 7.3 o geisiadau fesul swydd ar gyfartaledd.
- bod 963 o swyddi gwag i athrawon wedi cael eu hysbysebu ar gyfer ysgolion uwchradd (gan gynnwys ysgolion canol) a bod 7.6 o geisiadau wedi cael eu cyflwyno fesul swydd ar gyfartaledd.
- bod swyddi cyfrwng Saesneg mewn ysgolion uwchradd wedi denu 8.5 o geisiadau fesul swydd ar gyfartaledd a bod swyddi cyfrwng Cymraeg wedi denu 3.4 o geisiadau ar gyfartaledd.
- bod nifer y ceisiadau fesul swydd ar gyfer swyddi cyfrwng Cymraeg a Saesneg yn y cyfnod cynradd a'r cyfnod uwchradd wedi lleihau rhwng 2013 a 2017.

Mae tuedd gynyddol i'w gweld yn nifer y swyddi a hysbysebir yn y cyfnod cynradd. Yn achos y cyfnod uwchradd, cyrhaeddodd swyddi cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg lefelau brig yn 2012/13 ac yna gwelwyd tuedd gynyddol arall ar ôl gostyngiadau yn 2014.

Tabl 5 - Nifer y swyddi addysgu a hysbysebir a cheisiadau fesul swydd mewn ysgolion a gynhelir, yn ôl cyfnod (Cymru)

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cynradd	Nifer y swyddi a hysbysebir	611	653	787	728	785	795	782	848
	Ceisiadau fesul swydd	*24.9*	*25.6*	*24.5*	*18.1*	*17.6*	*16.0*	*14.1*	*15.5*
Uwchradd	Nifer y swyddi a hysbysebir	670	692	898	1,021	752	830	881	963
	Ceisiadau fesul swydd	*11.4*	*14.8*	*11.8*	*8.4*	*9.8*	*8.9*	*8.4*	*7.6*
Pob Swydd	Nifer y swyddi a hysbysebir	1,281	1,345	1,685	1,749	1,537	1,625	1,663	1,811
	Ceisiadau fesul swydd	*17.8*	*20.0*	*17.7*	*12.4*	*13.8*	*12.4*	*11.1*	*11.3*

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)

[Gweld y data]

Tabl 6 - Nifer y swyddi addysgu a hysbysebir a cheisiadau fesul swydd mewn ysgolion a gynhelir, yn ôl cyfrwng (Cymru)

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cyfrwng Cymraeg	Nifer y swyddi a hysbysebir	323	309	408	517	416	406	455	441
	Ceisiadau fesul swydd	*11.8*	*9.3*	*8.9*	*6.9*	*6.3*	*6.1*	*5.5*	*5.8*
Cyfrwng Saesneg	Nifer y swyddi a hysbysebir	958	1,036	1,277	1,232	1,121	1,219	1,208	1,370
	Ceisiadau fesul swydd	*19.9*	*23.2*	*20.5*	*14.8*	*16.6*	*14.5*	*13.1*	*13.1*

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)

[Gweld y data]

Mae Siart 14 a Siart 15 yn dangos y tueddiadau mewn ceisiadau cyfartalog fesul swydd ers 2010 yn ôl cyfnod a chyfrwng. Ym mhob cyfnod a chyfrwng, mae nifer gyfartalog y ceisiadau fesul swydd yn lleihau. Mae swyddi cyfrwng Cymraeg yn denu nifer gyfartalog is o geisiadau fesul swydd na swyddi cyfrwng Saesneg mewn ysgolion cynradd ac uwchradd. Mae swyddi cynradd yn denu nifer gyfartalog uwch o geisiadau fesul swydd na swyddi uwchradd.

Ystyriwyd y ffigurau hyn wrth gynllunio targedau/niferoedd derbyn ar gyfer AGA (gweler paragraff 4.6 isod).

Siart 16 - Nifer gyfartalog y ceisiadau fesul swydd addysgu a hysbysebir mewn ysgolion cynradd a gynhelir, yn ôl y cyfrwng addysgu (Cymru, 2010 i 2017)

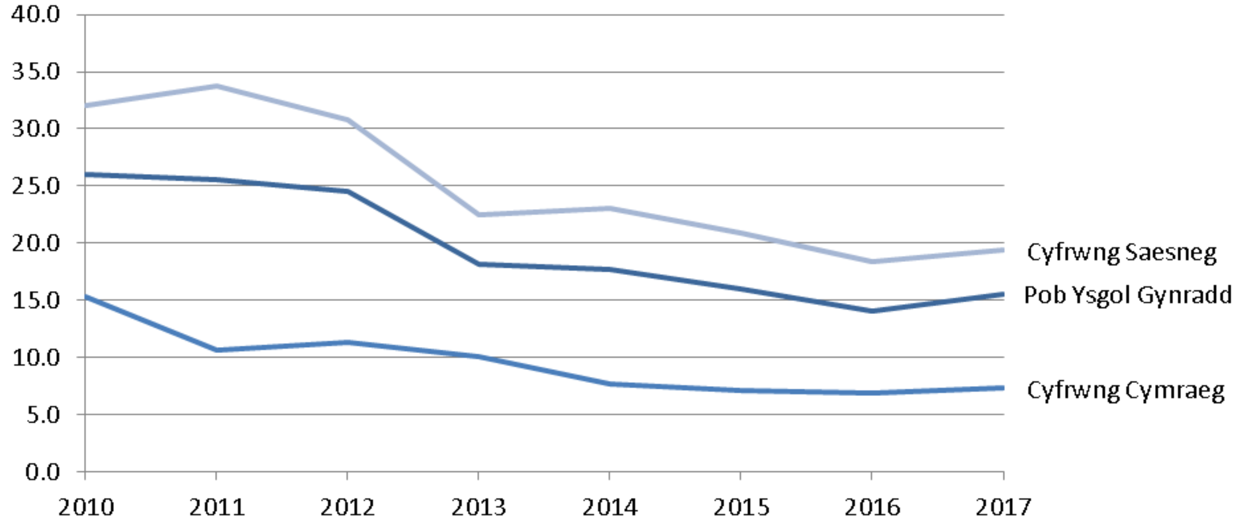

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

Siart 17 - Nifer gyfartalog y ceisiadau fesul swydd addysgu a hysbysebir mewn ysgolion uwchradd a gynhelir, yn ôl y cyfrwng addysgu (Cymru, 2010 i 2017)

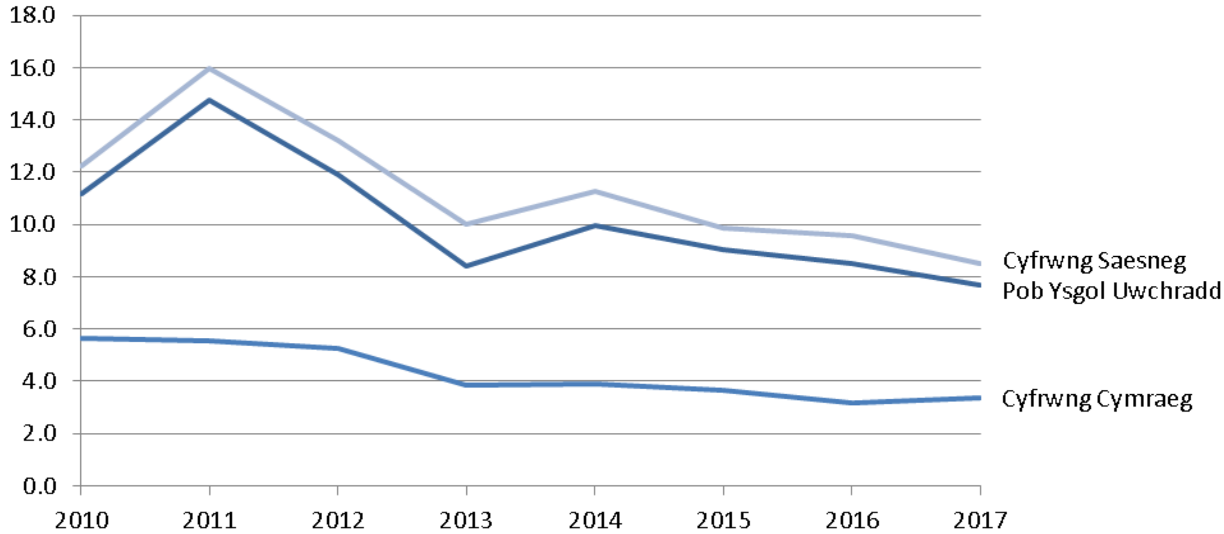

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)
[Gweld y data]

4.6 Swyddi gwag i benaethiaid

Mae Tabl 7 yn dangos nifer y swyddi i benaethiaid a hysbysebwyd ers 2010 yn ogystal â nifer y ceisiadau a gyflwynwyd a'r nifer a gyflwynwyd fesul swydd. Mae nifer gyfartalog y ceisiadau fesul swydd yn dangos tuedd am i lawr, gan leihau o 29.5 yn 2012 i 5.6 yn 2016 cyn cynyddu i 12.3 yn 2017.

Dim ond swyddi penaethiaid mewn ysgolion uwchradd heb unrhyw ymrwymiadau addysgu mae'r ffigurau yn eu cynnwys.

Tabl 7 - Nifer y swyddi i benaethiaid a hysbysebir, nifer y ceisiadau a nifer y ceisiadau fesul swydd mewn ysgolion a gynhelir (Cymru, 2017)

Swyddi arwain	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nifer y swyddi a hysbysebir	14	4	10	24	10	16	11	22
Nifer y ceisiadau	246	106	295	451	185	154	62	271
Ceisiadau fesul swydd	*17.6*	*26.5*	*29.5*	*18.8*	*18.5*	*9.6*	*5.6*	*12.3*

Ffynhonnell: CYBLD (Llywodraeth Cymru)

Bydd angen i unrhyw un sy'n dymuno cael ei ystyried ar gyfer swydd Pennaeth fod wedi cwblhau'r Cymhwyster Proffesiynol Cenedlaethol ar gyfer Prifathrawiaeth (CPCP). Dros y ddwy flynedd ddiwethaf mae nifer yr ymgeiswyr wedi cynyddu ac yn 2018/19 mae 220 o ymgeiswyr yn ymgymryd â'r cymhwyster. Fodd bynnag, mae rhaglen y CPCP yn cael ei gwella ar hyn o bryd a bydd niferoedd y rhaglen yn y dyfodol yn dibynnu ar waith a wneir gan Lywodraeth Cymru a rhanddeiliaid i sicrhau bod system fwy cywir i nodi galw yn cael ei datblygu. Nid yw llawer o ymgeiswyr llwyddiannus sy'n cyflawni'r CPCP yn

camu ymlaen i swyddi penaethiaid ond efallai mai'r ffaith nad oes swyddi gwag addas ar gael yn lleol yw'r rheswm dros hyn. Wrth recriwtio, mae rhaglen y CPCP yn targedu'r rhai a fydd yn barod i fod yn benaethiaid o fewn y ddwy flynedd nesaf.

4.7 Galw

Amcanestyniadau disgyblion yng Nghymru

Mae amcanestyniadau disgyblion yn seiliedig ar boblogaeth ysgolion Cymru ym mis Ionawr 2018 yn ôl y Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD) a'r tueddiadau a awgrymir gan amcanestyniadau canol blwyddyn 2016 o boblogaeth Cymru a gynhyrchwyd gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol. Er mwyn cyfrifo'r amcanestyniadau ysgolion, tybir y bydd cyfraddau cyfranogi pob grŵp oedran a phob math o ysgol yn aros yn gyson.

Rhagamcanir y bydd niferoedd disgyblion cynradd yn lleihau o 266,550 yn 2018 i 255,309 yn 2025 cyn cynyddu ychydig i 256,779 yn 2028.

Dros yr un cyfnod, disgwylir i nifer y disgyblion uwchradd gynyddu o 180,402 yn 2018 i lefel frig o 200,920 yn 2024 – cynnydd o 20,518 o ddisgyblion. Yna rhagamcanir y bydd niferoedd disgyblion uwchradd yn lleihau'n raddol i 195,720 yn 2028.

Gallai hyn arwain at fwy o alw am athrawon uwchradd dros yr ychydig flynyddoedd nesaf mewn rhai rhannau o Gymru.

Tabl 8 - Amcanestyniadau disgyblion mewn ysgolion cynradd, ysgolion uwchradd a phob ysgol a gynhelir, Cymru 2018-2028.

(miloedd)

	2018 (gwirioneddol)	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Cynradd a Gynhelir	266.5	266.4	264.7	262.9	260.4	257.8	256.0	255.3	255.4	255.9	256.8
Uwchradd a Gynhelir	180.4	183.7	188.1	192.1	195.8	199.1	200.9	200.8	199.9	198.2	195.7
Pob Ysgol a Gynhelir*	452.3	455.4	458.2	460.4	461.7	462.4	462.4	461.6	460.9	459.5	458.0

*Yn cynnwys ysgolion meithrin, cynradd, canol, uwchradd ac arbennig a gynhelir

[Gweld y data]

Siart 18 - Amcanestyniadau disgyblion mewn ysgolion cynradd ac ysgolion uwchradd a gynhelir yng Nghymru, miloedd

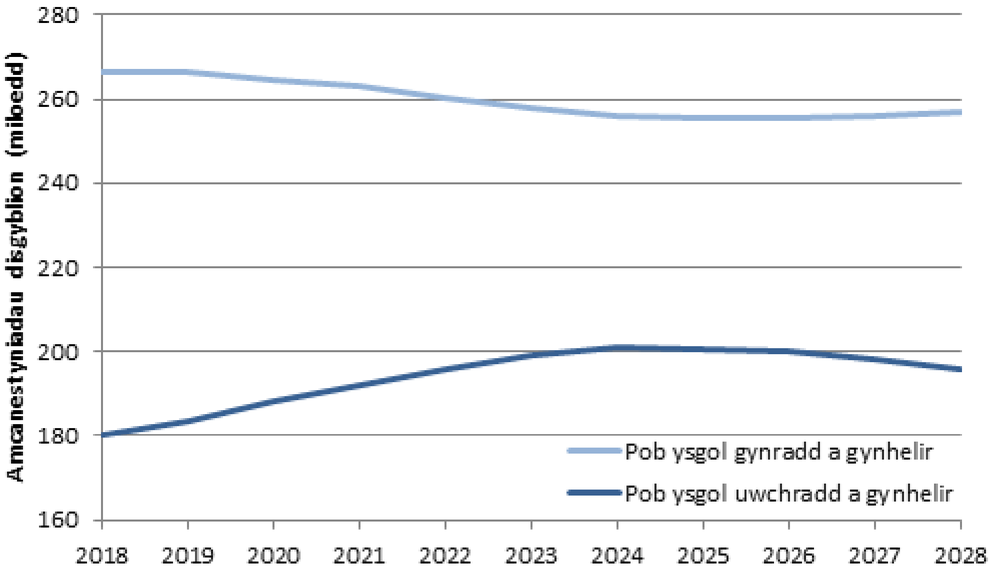

4.8 Targedau derbyn Addysg Gychwynnol Athrawon (AGA)

Mae gan Lywodraeth Cymru rôl bwysig i'w chwarae o ran rheoli'r cyflenwad athrawon ar gyfer ysgolion a gynhelir yng Nghymru drwy ddarogan y galw am athrawon sydd newydd gymhwyso drwy bennu targedau derbyn ar gyfer cyrsiau AGA achrededig yng Nghymru. Yn dilyn sawl adroddiad allweddol ar y system AGA yng Nghymru, gan gynnwys, yn fwyaf diweddar, adroddiad annibynnol yr Athro Furlong, Addysgu Athrawon Yfory[3], mae AGA yng Nghymru yn parhau i fynd drwy gyfnod sylweddol o ddiwygio. Fel y cyfryw, rydym wedi cadw'r targedau derbyn ar gyfer AGA yn sefydlog am nifer o flynyddoedd ar ôl cyfnod o leihad sylweddol er mwyn cyfateb i anghenion ysgolion yng Nghymru yn well.

Caiff targedau derbyn eu pennu'n flynyddol ar sail y galw rhagamcanol am athrawon sydd newydd gymhwyso. Ar gyfer blynyddoedd academaidd hyd at a chan gynnwys BA1819, cyflwywyd y rhain i Gyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru (CCAUC) a fyddai, yn ei dro, yn hysysbu'r Canolfannau AGA am eu dyraniad fesul cyfnod, pwnc a lefel astudio. O dan y diwygiadau sy'n mynd rhagddynt i AGA, mae Cyngor y Gweithlu Addysg bellach yn gyfrifol am ddyrannu fesul cyfnod, pwnc a lefel astudio fel rhan o'i swyddogaethau achredu[4].

[3] https://gweddill.gov.wales/topics/educationandskills/publications/wagreviews/teaching-tomorrows-teachers/?skip=1&lang=cy
[4] Gorchymyn Cyngor y Gweithlu Addysg (Achredu Hyfforddiant Cychwynnol Athrawon) (Swyddogaethau Ychwanegol) (Cymru) (Diwygio) 2017

Caiff lefel gyffredinol targedau derbyn AGA ei phennu'n flynyddol gan Lywodraeth Cymru ar sail y galw a ragwelir am athrawon a gyfrifir gan Fodel Cynllunio a Chyflenwi Athrawon Cymru (gweler isod). Caiff CCAUC ei hysbysu am y dyraniadau yn gynnar yn yr hydref fel y gellir eu rhannu â'r Canolfannau AGA achrededig. Mae'r dyraniadau diweddaraf a gyhoeddwyd yn cyfeirio at y targedau derbyn ar gyfer blwyddyn academaidd 2018/19[5],[6].

Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon

Cafodd y Model ei gyflwyno yn 2007/08 ar ôl Adolygiad annibynnol o AGA yng Nghymru, 2006[7] ac mae Llywodraeth Cymru yn ei ddefnyddio i ddarogan y galw am athrawon sydd newydd gymhwyso mewn ysgolion a gynhelir yng Nghymru yn y dyfodol. Mae'n modelu nifer yr athrawon sydd newydd gymhwyso sydd eu hangen ar y sector ysgolion a gynhelir yng Nghymru fesul cyfnod ysgol ar sail newidiadau mewn niferoedd disgyblion a throsiant athrawon. Caiff y model ei ddiweddaru bob blwyddyn i adlewyrchu newidiadau mewn ffigurau gwirioneddol a rhagamcanol.

Rhwng 2004/05 a 2016/17 mae niferoedd derbyn wedi lleihau tua thraean - ar sail allbynnau'r Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon ac ystyriaethau polisi gan gynnwys tystiolaeth bod gorgyflenwad sylweddol o athrawon cymwysedig[8]. Drwy ddefnyddio'r model, llwyddwyd i reoli'r gorgyflenwad ac mae nifer yr athrawon sydd newydd gymhwyso yn cyfateb yn well i'r galw. Ers nifer o flynyddoedd mae targedau AGA wedi aros yn gyson er mwyn rhoi sefydlogrwydd i'r sector AGA yn ystod y diwygiadau sy'n mynd rhagddynt i AGA.

Ochr yn ochr â'r gwaith i ddatblygu a gweithredu'r broses newydd ar gyfer Achredu AGA, cynhaliwyd adolygiad o'r Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon yn 2017 er mwyn rhoi mwy o eglurder ynghylch sut y caiff targedau derbyn eu pennu a gwella swyddogaethau'r Model fel y gellir ymchwilio i effaith newidiadau mewn rhagdybiaethau allweddol ar yr angen am athrawon a'r targedau a bennir.

Mae'r Model yn cyfrifo'r cyflenwad athrawon y bydd ei angen yn y dyfodol fesul sector (ysgolion cynradd, uwchradd ac arbennig) ar sail gwybodaeth hanesyddol am niferoedd disgyblion (o'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD)), niferoedd athrawon (o CYBLD a Chofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg) a chymarebau disgyblion:athrawon. Gan ddefnyddio amcanestyniadau disgyblion, cyfrifir y cyflenwad athrawon y bydd ei angen yn y dyfodol ar gyfer ysgolion cynradd ac uwchradd.

---

[5] https://www.hefcw.ac.uk/documents/publications/circulars/circulars_2017/W17%2036HE%20Secondary%20Initial%20Teacher%20Training%20Intake%20targets%202018_19.pdf

[6] https://www.hefcw.ac.uk/documents/publications/circulars/circulars_2017/W17%2034HE%20Primary%20Initial%20Teacher%20Education%20Intake%20targets%202018_19.pdf

[7] *Adolygiad o Hyfforddiant Cychwynnol Athrawon yng Nghymru. Adroddiad i Lywodraeth Cynulliad Cymru.* Furlong, John; Hagger, Hazel; Butcher, Cerys; Howson, J.

[8] *Adolygiad o Hyfforddiant Cychwynnol Athrawon yng Nghymru. Adroddiad i Lywodraeth Cynulliad Cymru.* Furlong, John; Hagger, Hazel; Butcher, Cerys; Howson, J. 2006.

Defnyddir data o Gofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg i gyfrifo cyfraddau gwastraff, cyfraddau dechrau (drwy lwybrau AGA a llwybrau eraill) a chyfraddau ailddechrau fesul sector, rhyw ac oedran, a defnyddir y rhain i fodelu llif a phroffil athrawon i mewn ac allan o'r gronfa athrawon 'gweithredol'. Mae cymharu'r cyflenwad athrawon, ar ôl cyfrif am wastraff athrawon, â'r cyflenwad athrawon sydd ei angen yn rhoi nifer yr athrawon sydd eu hangen bob blwyddyn.

Gan ddefnyddio data hanesyddol o Gofrestr Ymarferwyr Addysg Cyngor y Gweithlu Addysg a chofnod myfyrwyr yr Asiantaethau Ystadegau Addysg Uwch (HESA) ac arolwg Cyrchfannau Ymadawyr Addysg Uwch (DLHE), cyfrifir cyfran yr athrawon y mae disgwyl iddynt ddechrau swydd addysgu drwy'r llwybrau gwahanol. Caiff y rhain eu cymhwyso i nifer yr athrawon sydd eu hangen a gyfrifwyd ar y cam blaenorol er mwyn pennu nifer yr athrawon y mae angen iddynt ymuno â'r proffesiwn o AGA yn y dyfodol.

Caiff targedau derbyn AGA ar gyfer ysgolion cynradd ac uwchradd eu cyfrifo drwy gymhwyso cyfran y myfyrwyr sy'n cwblhau cwrs israddedig neu TAR (gan ddefnyddio data HESA); cyn cymhwyso cyfran y myfyrwyr sydd wedi cwblhau cwrs ac sy'n chwilio am waith addysgu neu sydd ar gael i addysgu yng Nghymru (gan ddefnyddio data DLHE). Ar hyn o bryd, nid ydym yn cynnwys targedau derbyn ar wahân ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg gan mai nifer gymharol fach o leoedd sydd ar gael ar y cyfan. Fodd bynnag, rydym yn ymwybodol o'r angen i sicrhau bod darpariaeth cyfrwng Cymraeg addas ar gael ledled Cymru. Mae CCAUC yn monitro faint sy'n manteisio ar ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ac yn cyflwyno'r canlyniadau i Lywodraeth Cymru ac rydym yn parhau i adolygu'r Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon er mwyn sicrhau bod y data sydd ar gael yn cael eu defnyddio, lle bo hynny'n bosibl, i hwyluso gwaith cynllunio ar gyfer y sector cyfrwng Cymraeg.

Targedau derbyn Addysg Gychwynnol Athrawon - Blwyddyn Academaidd 2019/20

Tabl 9 - Targedau derbyn AGA ar gyfer blwyddyn academaidd 2019/20

	Israddedig	Ôl-raddedig	**Cyfanswm**
Cynradd	278	418	696
Uwchradd			1,006
Cyfanswm			**1,702**

Mae amcanestyniad sylfaenol gan y Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon ar gyfer y cyfnod rhwng 2016/17 a 2026/27, gan ddefnyddio data wedi'u diweddaru, yn dangos, pe na fyddai niferoedd yn newid, na fyddai gorgyflenwad o ddechreuwyr AGA cynradd nac uwchradd. Bydd dibyniaeth ar ailddechreuwyr yn y sector cynradd a dibyniaeth

gynyddol ar ailddechreuwyr yn y sector uwchradd i lenwi swyddi gwag. Cyfeiriwch at adran 4.4, Tabl 5 - Nifer y swyddi addysgu a hysbysebir a cheisiadau fesul swydd mewn ysgolion a gynhelir, yn ôl cyfnod (Cymru).

Cyfnod cynradd:

- Mae nifer gyfartalog y ceisiadau am swyddi cynradd wedi bod yn lleihau o flwyddyn i flwyddyn ers 2010. Cafwyd y nifer gyfartalog uchaf o geisiadau cynradd yn 2010, sef 26.0 fesul swydd, gan leihau i 15.6 yn 2017. Roedd nifer gyfartalog y ceisiadau am swyddi mewn ysgolion cynradd cyfrwng Saesneg yn cyfateb i 19.4 yn 2017 o gymharu â 7.3 am swyddi cynradd cyfrwng Cymraeg.
- Mae'r amcanestyniadau disgyblion diweddaraf yn awgrymu y bydd niferoedd disgyblion cynradd yn dechrau lleihau o 266,550 yn 2018 i 255,309 yn 2025, sef lleihad o 11,214 o ddisgyblion dros y cyfnod. O 2025 bydd niferoedd y disgyblion yn dechrau cynyddu.
- Ar gyfer blwyddyn academaidd 2019/20 mae'r Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon yn awgrymu lleihad graddol yng nghyfanswm y dechreuwyr addysgu cynradd sydd eu hangen drwy bob llwybr o 1,017 yn 2018/19 i 986 yn 2022/23. Yn dilyn hyn, rhagwelir y bydd y nifer yn dechrau cynyddu i 1,157 erbyn 2025/26.

Cyfnod uwchradd:

- Mae nifer gyfartalog y ceisiadau am swyddi uwchradd wedi bod yn lleihau o flwyddyn i flwyddyn ers 2011. Cyrhaeddodd nifer gyfartalog y ceisiadau am swyddi uwchradd lefel frig o 14.8 yn 2011 gan leihau i 7.6 yn 2017. Roedd nifer gyfartalog y ceisiadau am swyddi uwchradd cyfrwng Saesneg yn cyfateb i 8.5 yn 2017 o gymharu â 3.4 am swyddi uwchradd cyfrwng Cymraeg.
- Mae amcanestyniadau disgyblion yn awgrymu y bydd nifer y disgyblion uwchradd yn cynyddu 20,518 rhwng 2018 a 2024. Yn dilyn hyn, disgwylir i nifer y disgyblion uwchradd ddechrau lleihau o'r uchafbwynt hwn o 200,920 o ddisgyblion.
- Disgwylir i gyfanswm y dechreuwyr addysgu uwchradd sydd eu hangen drwy bob llwybr gynyddu o 1,312 yn 2018/19 i 1,410 yn 2019/20. Yn dilyn hyn, rhagwelir y bydd y nifer yn aros yn weddol sefydlog cyn lleihau i 1,112 yn 2025/26.

Mae'r targedau a bennwyd, fel y dangosir yn y tabl uchod, yn awgrymu na fyddai gorgyflenwad i'w weld o gwbl. Mae'r lefel dderbyn hon yn rhoi rhywfaint o sefydlogrwydd yn ystod y flwyddyn gyntaf hollbwysig hon pan gaiff rhaglenni AGA newydd eu rhoi ar waith o dan y Diwygiadau AGA.

Rydym yn ymwybodol o'r angen i sicrhau bod darpariaeth cyfrwng Cymraeg addas ar gael ledled Cymru. Mae nifer gyfartalog yr ymgeiswyr cyfrwng Cymraeg am swyddi yn isel o gymharu ag ymgeiswyr cyfrwng Saesneg.

Bydd y sector uwchradd yn dod yn fwy dibynnol ar ailddechreuwyr, gan gyrraedd uchafbwynt yn 2019/20. Mae hyn yn rhannol o ganlyniad i lefel isel iawn o hyfforddeion newydd ynghyd â chyfraddau goroesi isel ymhlith israddedigion dros y tair blynedd diwethaf.

Dyraniadau Cyngor y Gweithlu Addysg ar gyfer darparwyr Addysg Gychwynnol Athrawon 2019/20

Caiff y targedau derbyn eu tynnu o amcanestyniadau Llywodraeth Cymru o'r galw am athrawon sydd newydd gymhwyso, y mae'n rhaid i Gyngor y Gweithlu Addysg, wrth gyflawni ei swyddogaethau, eu hystyried o dan *Orchymyn Cyngor y Gweithlu Addysg (Achredu Addysg Gychwynnol Athrawon) (Swyddogaethau Ychwanegol) (Cymru) 2017*.

Wrth ddyrannu'r targedau derbyn ar gyfer 2019/20 i'r rhaglenni AGA sydd newydd gael eu hachredu, rhaid i Gyngor y Gweithlu Addysg wneud hynny gan ddefnyddio methodoleg a luniwyd ar sail dull teg a chyfartal o bennu targedau rhanbarthol fesul cyfnod, rhanbarth ac iaith ac, ar gyfer y sector uwchradd, arbenigedd pwnc. Dylai hyn fod yn seiliedig ar fethodoleg gadarn a thechnegau ystadegol. Mae angen cyfiawnhau'r dyraniadau ac mae'n rhaid sicrhau eu bod yn gadarn yn wyneb her neu waith craffu annibynnol.

Mae Cyngor y Gweithlu Addysg yn cyfrifo dyraniadau ar gyfer rhaglenni pob Partneriaeth AGA unigol ac yn eu cyflwyno yn ysgrifenedig i Lywodraeth Cymru. Mae Llywodraeth Cymru yn rhoi ystyriaeth ddyledus i'r cyflwyniad ac yn ymateb i'r Cyngor. Ar ôl i'r dyraniadau gael eu cymeradwyo gan Lywodraeth Cymru, mae Cyngor y Gweithlu Addysg yn hysbysu'r Partneriaethau AGA amdanynt. Ar adeg paratoi'r cyngor hwn, cytunwyd ar niferoedd derbyn ar gyfer blwyddyn academaidd 2019/20 gyda Chyngor y Gweithlu Addysg.[9]

Gan ddilyn cyngor gan Gyngor y Gweithlu Addysg, mae Llywodraeth Cymru wedi cytuno y bydd y targedau derbyn a ddyrennir i'r rhaglenni AGA achrededig newydd yn cael eu cynnal ar lefel o 80% o leiaf am gyfnod yr achrediad. Dylid nodi bod hyn yn dibynnu ar eu gallu i barhau i gydymffurfio â'r meini prawf achredu, a chyflawni o leiaf 80% o'r targed recriwtio. Os na fydd y Partneriaethau AGA newydd yn cyrraedd y targed recriwtio hwn, caiff eu niferoedd eu hadolygu bob blwyddyn a gallai'r niferoedd hynny gael eu hailddyrannu i bartneriaethau eraill yn unol â hynny.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi penderfynu, os bydd partneriaeth yn recriwtio mwy na 80% o'r niferoedd a ddyrennir iddi, y gellir ystyried rhoi dyraniad uwch iddi mewn blynyddoedd dilynol. Bydd hyn yn helpu i sicrhau sefydlogrwydd yn y sector yn ystod y cyfnod pontio hwn ac yn galluogi sefydliadau i fuddsoddi a gwneud gwaith cynllunio hirdymor.

[9] https://www.ewc.wales/site/index.php/cy/achredu-aga/targedau-derbyn-aga.html

4.9 Cymhellion ariannol i ddenu athrawon newydd

I fynd i'r afael â phryderon ynghylch recriwtio athrawon i addysgu pynciau penodol, mae Llywodraeth Cymru yn cynnig cymhellion i fyfyrwyr sy'n dilyn cyrsiau AGA ôl-raddedig.

Cymhellion ar gyfer pynciau blaenoriaeth

Ar gyfer myfyrwyr cymwys newydd sy'n dechrau cyrsiau AGA ôl-raddedig ym mlwyddyn academaidd 2019/20, mae cymhellion o hyd at £20,000 ar gael mewn mathemateg, ffiseg, cemeg a Chymraeg.

Bydd myfyrwyr ôl-raddedig cymwys sydd â gradd dosbarth cyntaf (a/neu radd Meistr neu PhD) yn cael y lefelau cyllido uchaf, gyda'r lefelau yn gostwng fesul cam ar gyfer y rhai â gradd 2.1 neu 2.2. Bydd cymhellion o hyd at £15,000 ar gael i fyfyrwyr cymwys newydd sy'n astudio ieithoedd tramor modern a TGCh. Unwaith eto, bydd myfyrwyr ôl-raddedig cymwys sydd â gradd dosbarth cyntaf (a/neu radd Meistr neu PhD) yn cael y lefelau cyllido uchaf a bydd swm is ar gael i'r rhai â gradd 2.1.

Y tu allan i'r pynciau blaenoriaeth, dim ond i fyfyrwyr sydd â gradd dosbarth cyntaf y mae Llywodraeth Cymru yn cynnig grantiau cymell (£3,000). Ar y cyd â'r grant cymell ar gyfer eu gradd dosbarth cyntaf (£3,000) cynigir taliad atodol arall i fyfyrwyr cynradd sydd wedi ennill eu gradd dosbarth cyntaf mewn Saesneg, Cymraeg, mathemateg, ffiseg neu gemeg (£3,000 arall).

Cynllun Cymhelliant Iaith Athrawon Yfory

Mae cymhellion ariannol ar gael i'r rhai sy'n dechrau addysg gychwynnol athrawon ac sy'n bwriadu addysgu Cymraeg neu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg.

Rydym wedi ymestyn a gwella'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg er mwyn helpu i wella ansawdd a hyder yr addysgu cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion uwchradd.

Yn ogystal, bydd cymhelliant cyfrwng Cymraeg Iaith Athrawon Yfory (IAY) o £5,000 yn ategu'r trefniadau cymorth presennol o dan y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg gyda swm o hyd at £2,500 yn daladwy ar ôl ennill Statws Athro Cymwysedig a swm arall o £2,500 yn daladwy ar ôl cwblhau cyfnod sefydlu mewn ysgol cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog, neu ar ôl cwblhau cyfnod sefydlu yn addysgu Cymraeg mewn unrhyw leoliad uwchradd.

Gall rhai myfyrwyr AGA fod yn gymwys i gael y Cymhelliant ar gyfer Pwnc Blaenoriaeth a chymhelliant IAY a chael y lefel uchaf o gyllid, sef £25,000.

4.10 Ansawdd recriwtiaid newydd / gofynion mynediad sylfaenol ar gyfer AGA

Siart 19 - Dosbarth gradd myfyrwyr cymwysedig ar gyrsiau AGA, heblaw am TAR, yng Nghymru yn 2016/17

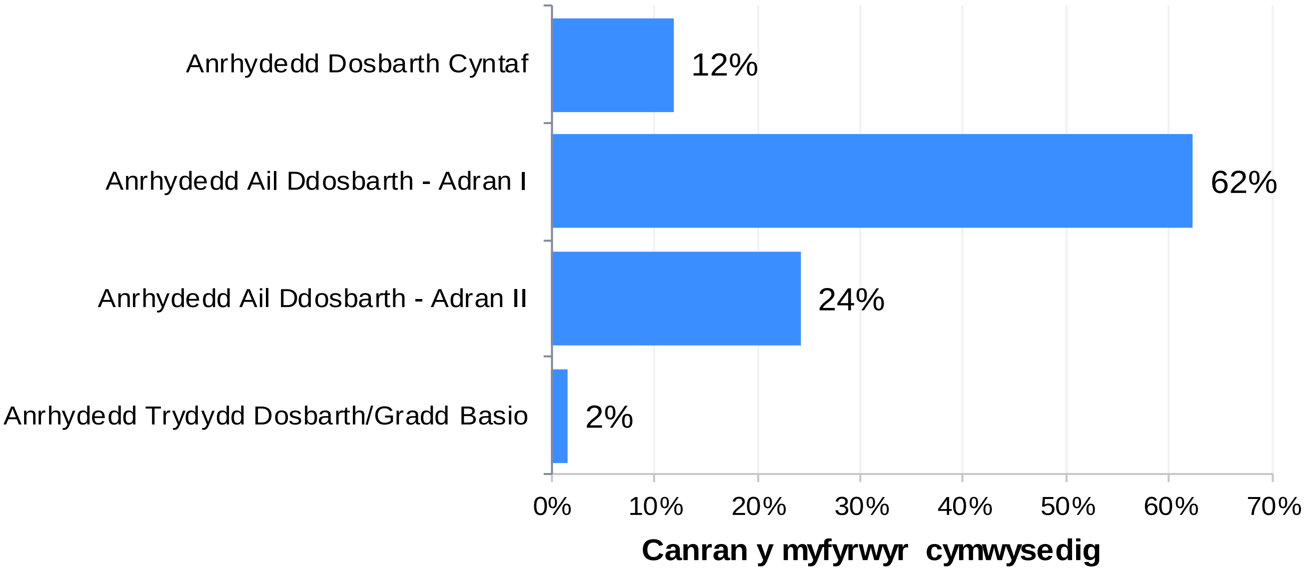

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA)

[Gweld y data]

]Enillodd 12% (30) o fyfyrwyr cymwysedig yng Nghymru Radd Anrhydedd Dosbarth Cyntaf. Enillodd tua 6 o bob 10 o bobl a gymhwysodd yng Nghymru Radd Anrhydedd Ail Ddosbarth Uwch (2-1).

Ar hyn o bryd, y gofynion mynediad sylfaenol statudol ar gyfer pob llwybr sy'n arwain at Statws Athro Cymwysedig (SAC) yng Nghymru yw TGAU gradd B (neu gymhwyster cyfatebol) mewn Cymraeg (Iaith Gyntaf) a/neu Saesneg a mathemateg. Nod y gofyniad hwn yw sicrhau y gall ymgeiswyr ddangos safon sylfaenol o gyrhaeddiad addysgol gyda phwyslais allweddol ar safonau uchel o lythrennedd a rhifedd. Ar gyfer unigolion sy'n dymuno hyfforddi i addysgu mewn lleoliadau Cynradd, mae angen TGAU gradd C (neu uwch) mewn Gwyddoniaeth hefyd.

Os nad oes gan unigolion y cymwysterau hyn, mae'r gofyniad yn rhoi disgresiwn i'r darparwr AGA ystyried p'un a ellir rhoi cyfle i ymgeiswyr eithriadol ddangos y gallant gyrraedd y safon ofynnol drwy sefyll prawf cyfwerthedd.

Er bod Llywodraeth Cymru yn pennu'r gofynion mynediad sylfaenol statudol ar gyfer cyrsiau AGA, gall darparwyr AGA bennu safonau unigol uwchlaw'r gofynion sylfaenol hyn ar gyfer eu cyrsiau.

Disgwylir i 50% (neu fwy) o radd athrawon uwchradd fod yn berthnasol i'r pwnc addysgu arbenigol y maent yn gwneud cais amdano. Efallai y bydd hyblygrwydd mewn rhai pynciau; gall graddau eraill gynnwys gwybodaeth sy'n berthnasol iawn i'r pwnc dan sylw. Er enghraifft, peirianneg, economeg, astudiaethau busnes, gwyddor rheoli, gwyddor iechyd.

Mae athrawon cynradd yn addysgu pob pwnc o fewn y Cwricwlwm Cenedlaethol (Cymraeg, mathemateg, gwyddoniaeth, dylunio a thechnoleg, technoleg gwybodaeth a chyfathrebu, daearyddiaeth, hanes, addysg gorfforol, celf, cerddoriaeth, addysg grefyddol a Saesneg). Dylai addysg flaenorol hyfforddeion (gradd, Safon Uwch a chymwysterau cyfatebol) gyfateb i un o'r pynciau hyn o leiaf.

4.11 Lefelau recriwtio yn erbyn Targedau Derbyn AGA

Rhaglen Athrawon Graddedig (Cynllun cyflogaeth (yn yr ysgol))

Tabl 10 - Lefelau recriwtio'r Rhaglen Athrawon Graddedig yn erbyn y targedau ar gyfer blwyddyn academaidd 2013/14 i 2017/18

	Targed	Gwirioneddol	Targed	Gwirioneddol	Targed	Gwirioneddol	Targed	Gwirioneddol	Targed	Gwirioneddol
Cynradd	30	30	30	30	30	28	36	36	36	37
Uwchradd	30	11	12	12	12	12	21	21	36	36
Heb eu cyllido	-	14	9	10	18	10	18	13	18	14
Cyfanswm	-	55	51	52	60	50	75	71	90	87

Ar gyfer blwyddyn academaidd 2016/17, roedd 75 o leoedd ar gael ar y Rhaglen Athrawon Graddedig yng Nghymru a chafodd 71 ohonynt eu llenwi. Cynyddodd y lleoedd ar y Rhaglen Athrawon Graddedig i 90 ym mlwyddyn academaidd 2017/18 a chafodd 87 ohonynt eu llenwi. Mae galw uchel am y lleoedd hyn o hyd ac, fel y cyfryw, mae nifer y lleoedd sydd ar gael ar gyfer blwyddyn academaidd 2018/19 wedi aros yr un peth. Mae hyn yn cynnwys 36 o leoedd uwchradd, 36 o leoedd cynradd a 18 o leoedd sydd heb eu cyllido.

Rhaglenni AGA amser llawn a arweinir gan Brifysgolion

Mae targedau derbyn ar gyfer rhaglenni AGA cynradd wedi aros yn sefydlog ers 2011/12 hyd at allbwn y Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon ar gyfer blwyddyn academaidd 2019/20 lle mae'r targed derbyn 54 o leoedd yn is. Lleihaodd targedau derbyn ar gyfer rhaglenni AGA uwchradd rhwng 2009/10 a 2013/14 ac ers hynny maent wedi aros yn sefydlog hyd at allbwn diweddar y Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon ar gyfer blwyddyn academaidd 2019/20 lle mae'r targed 135 o leoedd yn uwch.

Mae lefelau recriwtio o gymharu â'r targed ar gyfer cyrsiau AGA cynradd israddedig ac ôl-raddedig wedi bod yn gyson uchel. Mae lefelau recriwtio ar gyfer cyrsiau uwchradd israddedig yn parhau i fod yn isel. Fodd bynnag, mae'r cyrsiau hyn yn cyfrif am tua 5% o'r holl leoedd AGA addysg uwch a oedd ar gael yn 2017/18.

Mae ffurflenni ystadegol dros dro gan ddarparwyr unigol yn dangos bod lefelau recriwtio cyffredinol yn erbyn y targed wedi gostwng 4.9 pwynt canran (60 o leoedd) rhwng 2016/17 a 2017/18.

Caiff data Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA) sy'n dangos nifer y cofrestriadau terfynol ar gyfer blwyddyn academaidd 2017/18 eu cyhoeddi gan Lywodraeth Cymru ym mis Mai 2019.

Siart 20 - Dechreuwyr a thargedau ar gyfer cyrsiau AGA yng Nghymru: blwyddyn academaidd 2006/07 i 2016/17

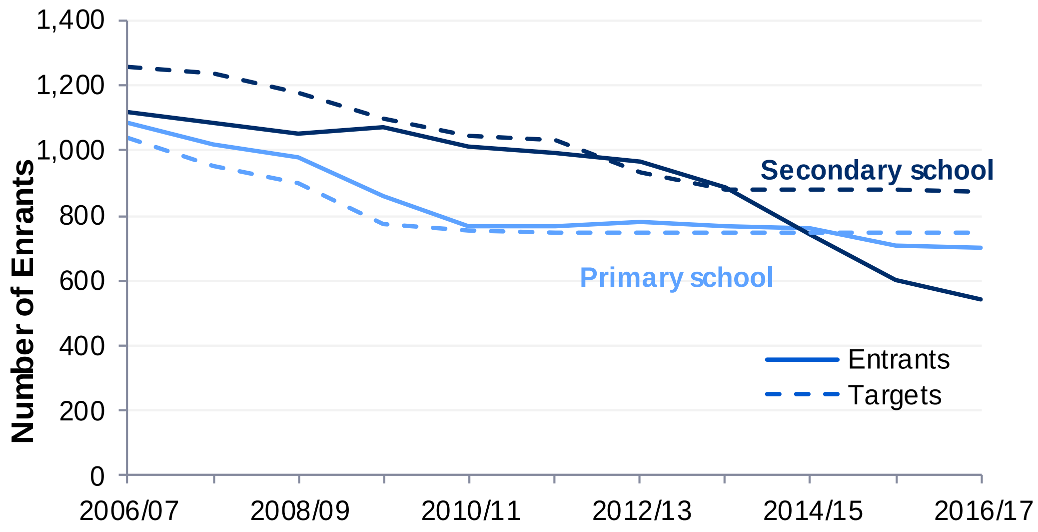

Source: HESA Student Record

Tabl 11 - Lefel ysgol a mathau gradd dechreuwyr cyrsiau AGA yng Nghymru yn erbyn y targedau

Ysgol gynradd	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
TAR	470	465	465	440	425
Gradd arall	305	300	290	270	270
Cyfanswm Ysgol gynradd	780	765	760	710	700
Targed Ysgol gynradd	750	750	750	750	750
Ysgol uwchradd					
TAR	870	820	695	560	530
Gradd arall	95	65	45	35	20
Cyfanswm Ysgol uwchrad	965	885	740	600	545
Targed Ysgol uwchradd	930	880	880	880	871
Cyfanswm cofrestradiau	1,740	1,650	1,500	1,310	1,245
Cyfanswm targedau	1,680	1,630	1,630	1,630	1,621

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA)

Ym mlwyddyn academaidd 2016/17 y targed ar gyfer cyrsiau cynradd oedd 750 a chofrestrodd 700 o fyfyrwyr, (7%) yn is na'r targed. Roedd nifer y myfyrwyr AGA cynradd wedi bod yn weddol sefydlog am 5 mlynedd, gan leihau yn 2015/16 ac unwaith eto yn 2016/17. Yn erbyn yr un targed, mae data cychwynnol heb eu dilysu gan

ddarparwyr academaidd ar gyfer blwyddyn academaidd 2017/18 a 2018/19 yn awgrymu bod y patrwm hwn yn parhau.

Ym mlwyddyn academaidd 2016/17 y targed ar gyfer cyrsiau uwchradd oedd 871 a chofrestrodd 545 o fyfyrwyr, (37%) yn is na'r targed. Mae cyfanswm y myfyrwyr AGA uwchradd wedi bod yn lleihau ers rhai blynyddoedd.

Tabl 12 - Lefelau recriwtio ôl-raddedigion ar sail pwnc yn erbyn y targed: Blwyddyn Academaidd 2016/17

		Targed	Cyfanswm y myfyrwyr ar y cwrs		% Recriwtio yn erbyn y targed
Cynradd		450	425		94
Cyfanswm uwchradd		785	530		68
	Mathemateg		77	60	78
	Cemeg		43	30	70
	Ffiseg		31	20	65
	ITM		74	35	47
	Welsh		48	35	73
	TG		40	20	50
	Celf a Dylunio		45	10	22
	Bioleg a Gwyddoniaeth Integredig		68	35	51
	Drama		22	15	68
	Astudiaethau Busnes		13	15	115
	Dylunio a Thechnoleg		52	30	58
	Saesneg		81	65	80
	Daearyddiaeth		32	25	78
	Hanes		42	50	119
	Cerddoriaeth		27	10	37
	Gweithgareddau Awyr Agored		5		0
	Addysg Gorfforol		53	60	113
	Addysg Grefyddol		32	25	78
Cyfanswm		1235	955		77

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr HESA

Tabl 13 - Lefelau recriwtio israddedigion ar sail pwnc yn erbyn y targed: Blwyddyn Academaidd 2016/17

	Targed	Cyfanswm y myfyrwyr ar y cwrs	% Recriwtio yn erbyn y targed
Cynradd	300	270	90
Uwchradd			
Mathemateg	22	10	45
Gwyddoniaeth	11	5	45
Dylunio a Thechnoleg	33	*	*
Cymraeg	10	*	*
Cerddoriaeth	10	*	*

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr HESA

Gwyddoniaeth, Mathemateg a Saesneg oedd y pynciau mwyaf cyffredin ar gyfer pobl a oedd yn hyfforddi i fod yn athrawon ysgol uwchradd yng Nghymru. Er mai Gwyddoniaeth oedd y grŵp mwyaf poblogaidd o bynciau yn gyffredinol, yn unigol, roedd Ffiseg, Cemeg a Gwyddoniaeth Gyffredinol oll yn hanner isaf y pynciau a astudiwyd.

Mae data cychwynnol heb eu dilysu gan ddarparwyr unigol ar gyfer blwyddyn academaidd 2017/18 a 2018/19 yn dangos gostyngiad parhaus mewn lefelau recriwtio yn erbyn y targedau yn y rhan fwyaf o feysydd pwnc.

Y gallu i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg

Mae myfyriwr yr ystyrir ei fod yn hyfforddi i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg naill ai'n dilyn cwrs sy'n arwain at dystysgrif addysg ddwyieithog, neu'n dilyn cwrs sy'n galluogi myfyrwyr i addysgu yn Gymraeg ac yn Saesneg. Gall siaradwyr Cymraeg rhugl fynd ymlaen i addysgu yn Gymraeg p'un a oedd eu cwrs wedi'i lunio at y diben hwnnw ai peidio.

Tabl 14 - Y rhai a ddechreuodd gyrsiau AGA yng Nghymru yn ôl iaith y cwrs a lefel ysgol, blwyddyn academaidd 2012/13 i 2016/17

	Lefel ysgol	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Gallu addysgu yn Gymraeg	Ysgol gynradd	195	180	135	150	145
	Ysgol uwchradd	105	140	120	95	90
	Pob lefel	305	320	255	245	235
Ddim yn gallu addysgu yn Gymraeg	Pob lefel	1,440	1,330	1,245	1,065	1,010

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA)

[Gweld y data]

Mae nifer y myfyrwyr sy'n hyfforddi i addysgu yn Gymraeg wedi aros yn weddol sefydlog, yn annhebyg i nifer y myfyrwyr sy'n hyfforddi i addysgu yn Saesneg sydd wedi lleihau bob blwyddyn ers 2007/08 (a hynny'n rhannol am i'r Model Cynllunio a Chyflenwi Athrawon gael ei gyflwyno ar gyfer targedau derbyn yn eu cyfanrwydd). Roedd tua 1 o bob 4 myfyriwr AGA newydd yng Nghymru yn dilyn cyrsiau a oedd yn eu galluogi i addysgu yn Gymraeg yn 2016/17.

Tabl 15 - Pynciau'r rhai a oedd yn dechrau cyrsiau AGA uwchradd yng Nghymru yn ôl eu gallu i addysgu yn Gymraeg, blwyddyn academaidd 2016/17

	Ddim yn gallu addysgu yn Gymraeg	Gallu addysgu yn Gymraeg
Cyfanswm Gwyddoniaeth	85	10
Gwyddoniaeth Gyffredinol	5	*
Bioleg	30	5
Cemeg	30	5
Ffiseg	15	*
Mathemateg	60	5
Dylunio a Thechnoleg	30	*
Systemau Gwybodaeth	20	*
Celf	10	*
Astudiaethau Busnes	15	*
Drama	15	5
Saesneg	65	*
Daearyddiaeth	25	5
Hanes	45	5
Ieithoedd Modern	20	15
Cerddoriaeth	10	*
Addysg Gorfforol	45	10
Addysg Grefyddol	20	*
Cymraeg	*	35
Cyfanswm Ysgol Uwchradd	455	90

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA)

[Gweld y data]

Roedd chwarter y myfyrwyr newydd a oedd yn hyfforddi i addysgu yn Gymraeg wedi dewis pwnc STEM sy'n llai yn ôl cyfran na'r rhai a oedd yn hyfforddi i addysgu yn Saesneg yn unig. Y pynciau STEM yw Gwyddoniaeth, Mathemateg, Dylunio a Thechnoleg a TG.

Tabl 16 - Sgiliau siarad Cymraeg hunangofnodedig y rhai a ddechreuodd gyrsiau AGA yng Nghymru yn ôl eu gallu i addysgu yn Gymraeg, Blwyddyn Academaidd 2016/17

	Siaradwr Cymraeg rhugl	Ddim yn siaradwr Cymraeg rhugl (a)	Pob Myfyrwyr (a)
Hyfforddi i addysgu drwy'r Gymraeg	220	15	235
Ddim yn hyfforddi i addysgu drwy'r Gymraeg	130	840	1,010
Pob Myfyrwyr	350	855	1,245

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA)

a) 'Ddim yn siaradwr Cymraeg rhugl' yn cynnwys myfyrwyr sy'n siarad Cymraeg ond nad ydynt yn ystyried eu hunain yn rhugl. Mae'r rhai sydd â gallu Cymraeg anhysbys wedi'u cynnwys yn y cyfansymiau.

[Gweld y data]

O'r rhai a oedd yn siarad Cymraeg yn rhugl, roedd dwy ran o dair ohonynt wedi dechrau cyrsiau a oedd yn eu hyfforddi i addysgu yn Gymraeg. Fodd bynnag, nid oedd y traean arall o siaradwyr Cymraeg rhugl yn hyfforddi i addysgu yn Gymraeg. Mae nifer y myfyrwyr sy'n hyfforddi i addysgu yn Gymraeg mewn ysgolion uwchradd a chynradd wedi lleihau ers 2012/13.

Recriwtio o Grwpiau Pobl Dduon ac Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig

Ar hyn o bryd, nid oes unrhyw dargedau penodol ar gyfer recriwtio myfyrwyr o leiafrifoedd i gyrsiau AGA. Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn gosod dyletswydd ar y sector cyhoeddus (sef dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus), gan gynnwys sefydliadau addysg uwch, i roi ystyriaeth ddyladwy i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchodedig berthnasol a'r rhai nad ydynt yn rhannu'r nodwedd honno.

Dechreuodd llai na 30 (2%) o bobl nad oeddent yn wyn hyfforddiant i fod yn athrawon yng Nghymru ym mlwyddyn academaidd 2016/17, gan barhau, am yr ail flwyddyn, ar y lefel isaf a welwyd y degawd hwn. Yn ôl y cyfrifiad, roedd 4% o boblogaeth Cymru yn bobl nad oeddent yn wyn[10] yn 2011.

Myfyrwyr o Gymru sy'n astudio mewn rhannau eraill o'r DU

Mae gwybodaeth am gyrchfannau myfyrwyr AGA o Gymru[11] yn awgrymu bod llawer ohoynynt yn dychwelyd adref i ddechrau addysgu. Er nad yw gwledydd eraill y DU yn addysgu Cwricwlwm Cymru, gall y myfyrwyr AGA hynny ddychwelyd i Gymru o hyd pan fyddant yn dechrau addysgu.

10 Cyfrifiad 2011: Ystadegau Allweddol ar gyfer Cymru, Mawrth 2011
11 Roedd rhywun yn dod o Gymru os oedd ei gyfeiriad cartref yng Nghymru cyn iddo ddechrau ei gwrs AGA.

Tabl 17 - Lefel ysgol a gwlad astudio ar gyfer myfyrwyr blwyddyn gyntaf o Gymru ar gyrsiau AGA yn y DU

	Gwlad astudio	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Ysgol gynradd	Cymru	660	680	665	640	630
	Lloegr	295	280	295	280	315
	Pob Gwlad Astudio (a)	955	960	960	920	945
Ysgol uwchradd	Cymru	765	690	585	510	470
	Lloegr	190	160	165	180	245
	Pob Gwlad Astudio (a)	955	850	750	690	720
	Cyfanswm (a)	1,915	1,810	1,715	1,610	1,670

Ffynhonnell: Cofnod Myfyrwyr yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA)

(a) Mae myfyrwyr o Gymru sy'n astudio yng Ngogledd Iwerddon neu'r Alban wedi'u cynnwys yn y cyfansymiau.

[Gweld y data]

Bu gostyngiad o 39% yn nifer y myfyrwyr o Gymru ar gyrsiau uwchradd yng Nghymru dros 4 blynedd. Fodd bynnag, bu cynnydd o 30% yn nifer y myfyrwyr o Gymru a ddechreuodd hyfforddi yn Lloegr dros yr un cyfnod.

Cynyddodd nifer y myfyrwyr o Gymru a oedd yn astudio yn Lloegr dros y 5 mlynedd diwethaf. Erbyn hyn, mae tua hanner cymaint o fyfyrwyr o Gymru yn dechrau hyfforddi yn Lloegr ag sy'n dechrau hyfforddi yng Nghymru i fod yn athrawon ysgol uwchradd. Pedair blynedd yn ôl, dim ond chwarter oedd y gyfran hon. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu y bydd prinder athrawon yn y dyfodol yng Nghymru. Mae gwaith dadansoddi wedi dangos bod athrawon dan hyfforddiant yn debygol o ddychwelyd i'w rhanbarth ar ôl cwblhau eu hyfforddiant.

4.12 Y galw am arweinwyr yn y dyfodol

Ym mis Mai 2018 lansiodd y Gweinidog yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol sy'n ceisio cefnogi arweinwyr ar draws y system addysgol ac ar bob lefel. Mae'r Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol yn sefydliad strategol na fydd yn darparu rhaglenni arweinyddiaeth ond a fydd yn sicrhau ansawdd, yn cefnogi ac yn adeiladu ar yr hyn sydd ar gael yn barod, gan sicrhau bod y ddarpariaeth ar gael i bawb ond ei bod yn cael ei chyflwyno'n lleol gan sicrhau mynediad a darpariaeth gyfartal.

Bydd yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol yn sicrhau, yn meithrin ac yn ysbrydoli arweinwyr nawr ac yn y dyfodol ar draws y system gyfan mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg a Saesneg. Bydd yn defnyddio ymarfer arweinwyr ysbrydoledig, profiadol ac effeithiol sydd eisoes yn gweithio yng Nghymru ac yn adlewyrchu'r ymarfer hwnnw. Bydd yn gwneud hyn mewn partneriaeth â'r sawl sydd â rôl i'w chwarae yn y gwaith o wireddu'r uchelgais ar gyfer y system addysg yng Nghymru a Chenhadaeth ein Cenedl.

Bydd yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol yn sefydliad strategol a fydd yn ystyried materion yn ymwneud â chynllunio a'r gweithlu fel rhan o'i gylch gwaith. Bydd yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol a Llywodraeth Cymru yn parhau i weithio gyda phartneriaid a rhanddeiliaid ar faterion sy'n ymwneud â datblygu arweinwyr gyda'r Academi yn eirioli ar ran arweinwyr ac yn cynrychioli llais arweinwyr yn y system. Bydd yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol ar gael i gefnogi pob arweinydd ar bob cam yn ei yrfa, p'un a yw'n ystyried cymryd y camau nesaf i rolau arwain ffurfiol neu'n arweinydd profiadol, bydd yn rhoi'r hyder, y cymorth a'r cyfleoedd datblygu sydd eu hangen er mwyn cyflawni a rhagori.

4.13 Y cyflenwad o arweinwyr

Mae'r Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol wedi cymeradwyo rhaglenni sy'n cefnogi Penaethiaid Newydd a Phenaethiaid Dros Dro a Phenaethiaid Profiadol. Amcangyfrifwn y bydd y rhaglenni hyn yn cefnogi taith arwain dros 300 o benaethiaid sydd o fewn y system ar hyn o bryd dros y flwyddyn i ddod, tra bod disgwyl i fwy o geisiadau am Gymeradwyaeth gael eu gwneud ym mis Mai ar gyfer Darpar Arweinwyr ac Arweinwyr Canol. Bydd y rhaglenni hyn yn helpu i sicrhau cyflenwad o arweinwyr o ansawdd.

Bydd Llywodraeth Cymru, drwy'r Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol, yn helpu'r system i ddatblygu cyflenwad cryf a chynaliadwy o staff medrus a brwdfrydig mewn rolau arwain – pobl sy'n barod i ateb heriau'r system nawr ac yn y dyfodol. Gan weithio gyda'r sector, bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i ddatblygu ystod o ddarpariaeth arwain ddiwygiedig er mwyn paratoi athrawon yn well ar gyfer rolau arwain yn y system ysgolion. Bydd y rhaglenni newydd a gymeradwyir gan yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol yn cwmpasu'r ystod lawn o rolau arwain gan gynnwys Penaethiaid Newydd a Phenaethiaid Dros Dro, Penaethiaid Profiadol, Darpar Benaethiaid ac Arweinwyr Canol.

Yn ogystal, mae Llywodraeth Cymru yn parhau i sicrhau bod athrawon ac arweinwyr yn barod ar gyfer y cwricwlwm newydd drwy ddatblygu'r Dull Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Proffesiynol.

4.14 Effaith ar ddosbarthiadau chweched / Addysg Bellach

Yn achos Dosbarthiadau Chweched Awdurdodau Lleol, mae'n rhaid dadgyfuno effaith cyflogau athrawon wrth y gyllideb gyffredinol y cytunir arni. Gwneir hyn er mwyn adlewyrchu'r ffaith y caiff cyllid ar gyfer dosbarthiadau chweched ei ddarparu drwy grant arall. Y canlyniad fyddai bod yr un faint o gyllid yn cyrraedd yr Awdurdod Lleol ond bod

yr Awdurdod yn cydnabod bod swm ohono yn benodol ar gyfer darpariaeth Chweched Dosbarth.

Blaenoriaeth y Gweinidog ar hyn o bryd yw sicrhau cydraddoldeb rhwng cyflogau athrawon a darlithwyr Addysg Bellach. Felly, mae unrhyw newid i gyflogau athrawon yn debygol o gael yr un effaith ar Addysg Bellach.

Fodd bynnag, dylid nodi, fel cyrff ymreolaethol, fod sefydliadau Addysg Bellach yn negodi materion cyflog â'r Undebau Llafur ar y Cyd, ond dros y blynyddoedd diwethaf mae unrhyw gytundeb ynghylch cyflogau athrawon wedi bod yn arwydd cadarn o ganlyniad y negodiadau hyn.

Yn 2019/20, am bob cynnydd o 1 y cant mewn cyflogau Addysg Bellach, roedd angen £2.4m yn ychwanegol.

Dylid nodi hefyd na chaiff yr un cydraddoldeb o ran cyflogau ei gynnig i'n rhwydwaith o ddarparwyr hyfforddiant sy'n darparu prentisiaethau o dan gontract.

Pennod 5: Cyflogau athrawon – lefelau cymharol a gweithredu diwygiadau diweddar

5.1 Dim niwed i athrawon yng Nghymru o gymharu ag athrawon yn Lloegr

Mae Llywodraeth Cymru wedi datgan yn gyhoeddus, ar ôl i gyflogau ac amodau gael eu datganoli i Gymru, na fydd athrawon ac arweinwyr ysgolion yng Nghymru yn wynebu unrhyw niwed o gymharu â'u cymheiriaid yn Lloegr. I gefnogi ystyriaethau Corff Adolygu Cyflogau Annibynnol Cymru, mae Ffigurau 21 a 22 yn dangos cyflog canolrifol athrawon mewn ysgolion cynradd ac uwchradd (yn y drefn honno) yn rhanbarthau'r DU yn 2018, a gynhyrchwyd gan ddefnyddio data o'r Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion. Mae cyflog canolrifol athrawon yng Nghymru yn yr ail safle ar gyfer athrawon ysgol gynradd ac yn y pedwerydd safle ar gyfer athrawon ysgol uwchradd yn rhanbarthau'r DU. Roedd athrawon amser llawn wedi'u cynnwys yn y ffigurau cyfartalog, heblaw am athrawon mewn rolau arwain. Dim ond athrawon amser llawn a oedd wedi'u cynnwys, am fod canran yr athrawon rhan amser yn amrywio yn ôl rhanbarth ac nid oedd mesur cyfatebol i fesurau cyfwerth ag amser llawn ar gael i safoni niferoedd rhan amser.

Siart 21: Cyflog blynyddol canolrifol athrawon ysgol gynradd amser llawn yn rhanbarthau'r DU (2018)

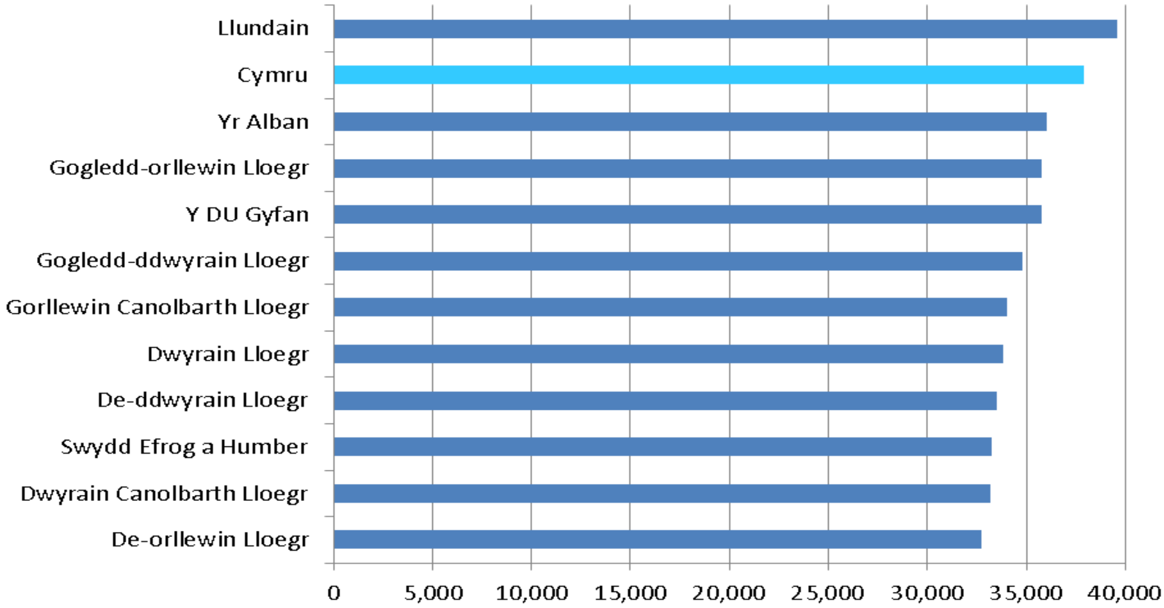

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion (2018)

Siart 22: Cyflog blynyddol canolrifol athrawon ysgol uwchradd amser llawn yn rhanbarthau'r DU (2018)

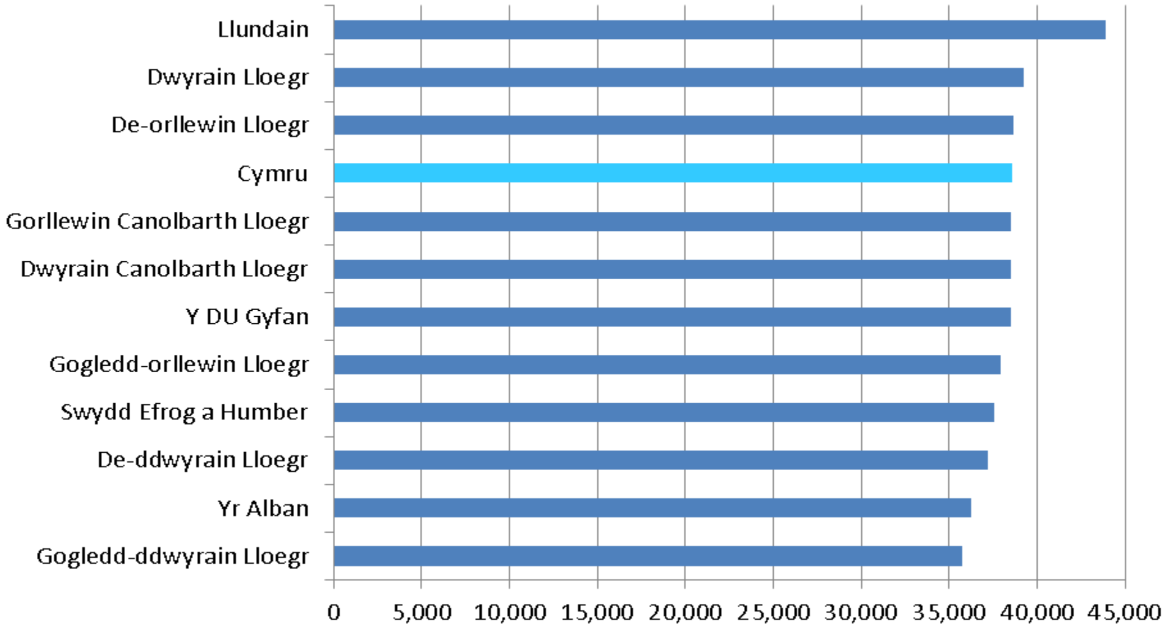

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion (2018)

5.2 Cyflogau athrawon ystafell ddosbarth a chyflogau arweinwyr ysgolion

Mae data ar gyflogau a lwfansau athrawon yng Nghymru wedi cael eu tynnu o ymarfer casglu data ar gyflogau gan bob awdurdod lleol a gynhaliwyd er mwyn helpu i ddatblygu polisi. Cafodd y data eu casglu ar lefel gyfanredol fel yr oedd ym mis Tachwedd 2017 ac nid ydynt wedi'u cyhoeddi ac ni chânt eu cyhoeddi chwaith. Caiff data ar gyflogau athrawon unigol eu casglu fel rhan o'r Casgliad Gweithlu Ysgolion Blynyddol yn y dyfodol.

Yn 2018-19, trothwy cyflog isaf y brif ystod cyflog ar gyfer athrawon ystafell ddosbarth yng Nghymru yw £23,720 gyda throthwy uchaf o £39,406 ar gyfer yr ystod cyflog uchaf. Y cyflog isaf ar gyfer athrawon sydd heb gymhwyso yw £17,208 gyda chyflog uchaf o £27,216.

Mae Tabl 18 yn dangos cyflog gros cymedrig athrawon ystafell ddosbarth cymwysedig ar y brif ystod cyflog a'r ystod cyflog uchaf ac athrawon ystafell ddosbarth sydd heb gymhwyso ym mhob cyfnod. Ym mis Tachwedd, cyflog gros cymedrig pob athro ystafell ddosbarth cymwysedig mewn ysgolion a gynhelir (heb gynnwys lwfansau) oedd £35,232 a chyflog gros cymedrig pob athro a oedd heb gymhwyso oedd £21,232.

Roedd cyflog gros cyfartalog athrawon ystafell ddosbarth mewn ysgolion meithrin ac ysgolion cynradd ychydig yn is nag athrawon ysgolion uwchradd. Roedd y cyflog gros

mewn ysgolion arbennig ac ysgolion canol yn debyg i'r cyflog gros mewn ysgolion uwchradd. Roedd cyflog cyfartalog athrawon sydd heb gymhwyso yn debyg mewn ysgolion cynradd a meithrin, ysgolion canol ac ysgolion uwchradd, ond roedd llawer yn uwch mewn ysgolion arbennig.

Tabl 18 - Cyflog gros cymedrig (heb gynnwys lwfansau) athrawon ystafell ddosbarth cymwysedig ac athrawon ystafell ddosbarth sydd heb gymhwyso yn ôl cyfnod (Cymru, Tachwedd 2017)

	Cyflog isaf / uchaf 2017/18	Meithrin a chynradd	Canol	Uwchradd	Arbennig	Pob un
Athrawon cymwysedig	£22,917 - £38,633	£34,767	£35,600	£35,586	£35,896	£35,232
Athrawon sydd heb gymhwyso	£16,626 - £26,295	£20,584	£21,041	£21,360	£24,567	£21,634

Ffynhonnell: Casgliad cyflogau athrawon Awdurdodau Lleol (Llywodraeth Cymru)

Cyflogau arweinwyr ysgolion

Mae'r ystod cyflog i arweinwyr yn cynnwys penaethiaid, dirprwy benaethiaid a phenaethiaid cynorthwyol ac, yn 2018-19, y cyflog isaf yw £39,965 a'r cyflog uchaf yw £111,007 yng Nghymru.

Mae Tabl 19 yn dangos cyflog cymedrig arweinwyr yn ôl gradd a chyfnod yn 2017. Yng Nghymru, cyflog gros cymedrig pob athro ar yr ystod cyflog i arweinwyr oedd £55,783 ym mis Tachwedd 2017. Ystod cyflog y grŵp arwain yn 2017/18 oedd £39,374 i £109,366.

Mae cyflog cymedrig arweinwyr ysgolion cynradd yn llawer is o gymharu â chyfnodau eraill.

Tabl 19 - Cyflog gros cymedrig arweinwyr yn ôl gradd a chyfnod mewn ysgolion a gynhelir (Cymru, Tachwedd 2017)

	Meithrin a chynradd	**Canol**	**Uwchradd**	**Arbennig**
Pennaeth	£58,148	£75,941	£83,756	£71,061
Dirprwy bennaeth	£47,972	£62,125	£63,513	£57,319
Pennaeth cynorthwyol	£44,364	£50,121	£54,565	£51,451
Pob arweinydd	£52,762	£58,545	£62,382	£59,488

Ffynhonnell: Casgliad cyflogau athrawon Awdurdodau Lleol (Llywodraeth Cymru)

Mae'r ganran fwyaf o athrawon, sef 59.5%, yn cael cyflog ar yr ystod cyflog uchaf i athrawon ystafell ddosbarth (Siart 22). Mae hyn fwy na dwywaith yn fwy na chanran yr athrawon sy'n cael cyflog ar y brif ystod cyflog i athrawon ystafell ddosbarth, sy'n cynnwys 25.5% o athrawon. Mae 13.5% o'r holl athrawon ar yr ystod cyflog i arweinwyr.

Siart 23 - Canran yr athrawon yng Nghymru ar bob ystod cyflog mewn ysgolion a gynhelir, ar sail cyfrif pen (2017)

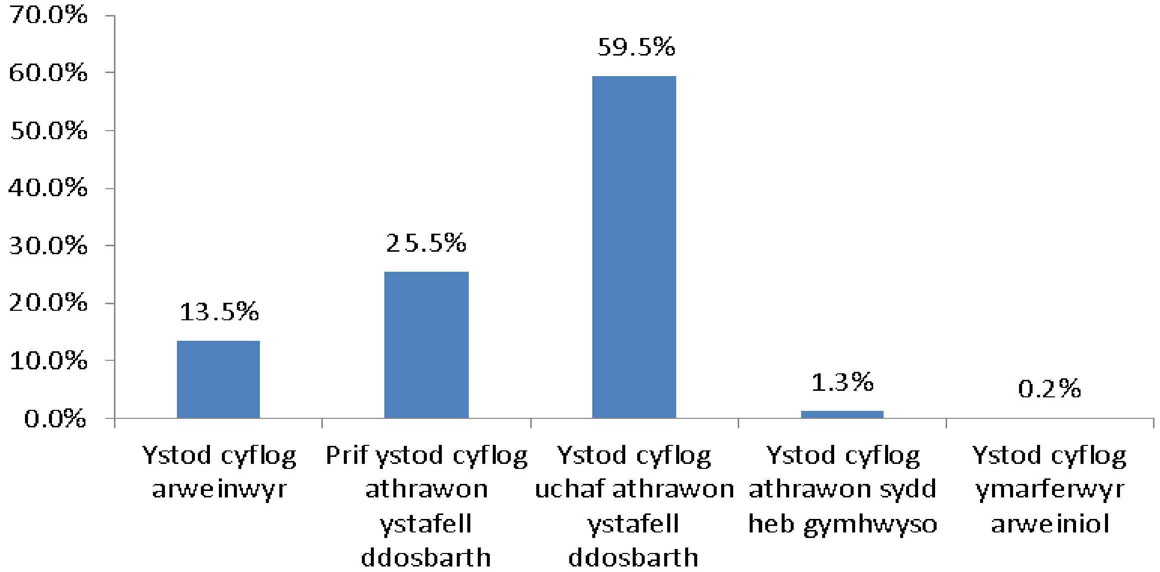

Ffynhonnell: Casgliad cyflogau athrawon Awdurdodau Lleol (Llywodraeth Cymru)

Tabl 20 - Cyflog gros cymedrig (heb gynnwys lwfansau) athrawon yn ôl sector ac ystod cyflog mewn ysgolion a gynhelir (Cymru, 2017)

Graddfa Gyflog	Cyflog Cyfwerth ag Amser Llawn Cyfartalog			
	Cynradd a Meithrin	Canol	Uwchradd	Arbennig
Athro heb gymhwyso	£20,584.47	£21,040.88	£21,359.78	£24,566.90
Athro ystafell ddosbarth - prif	£28,309.98	£28,270.93	£28,026.25	£29,528.78
Athro ystafell ddosbarth - uchaf	£38,093.96	£38,300.86	£38,372.72	£38,257.57
Ymarferydd Arweiniol	£46,710.45	-	£53,357.53	-
Arweinyddiaeth	£52,761.50	£58,545.10	£62,381.88	£59,487.85

Ffynhonnell: Casgliad cyflogau athrawon Awdurdodau Lleol (Llywodraeth Cymru)

Mae Siart 24 yn cymharu cyflog wythnosol gros cyfartalog swyddi yr ystyrir eu bod yn swyddi i raddedigion ac sydd, fel arfer, yn y sector cyhoeddus. Defnyddiwyd cyflog wythnosol am fod mwy o gategorïau ar gael nag ar gyfer cyflog blynyddol, ac mae'r ffigurau yn cynnwys gweithwyr amser llawn a rhan amser o'r sector preifat a'r sector cyhoeddus.

Mae gweithwyr proffesiynol uwch mewn sefydliadau addysgol yn yr ail safle ymhlith yr 17 o broffesiynau yr oedd data ar gael ar eu cyfer, ond bydd y rhain yn cynnwys gweithwyr proffesiynol mewn ysgolion, colegau a sefydliadau addysg bellach gan nad oedd data ar wahân ar gael ar gyfer gweithwyr proffesiynol uwch mewn ysgolion. Mae gweithwyr addysgu proffesiynol mewn addysg uwchradd yn y trydydd safle, tra bod gweithwyr addysgu proffesiynol mewn addysg gynradd yn y seithfed safle.

Siart 24 - Cyflog wythnosol gros canolrifol gweithwyr proffesiynol ym maes addysg, meddygaeth, gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru (2017)

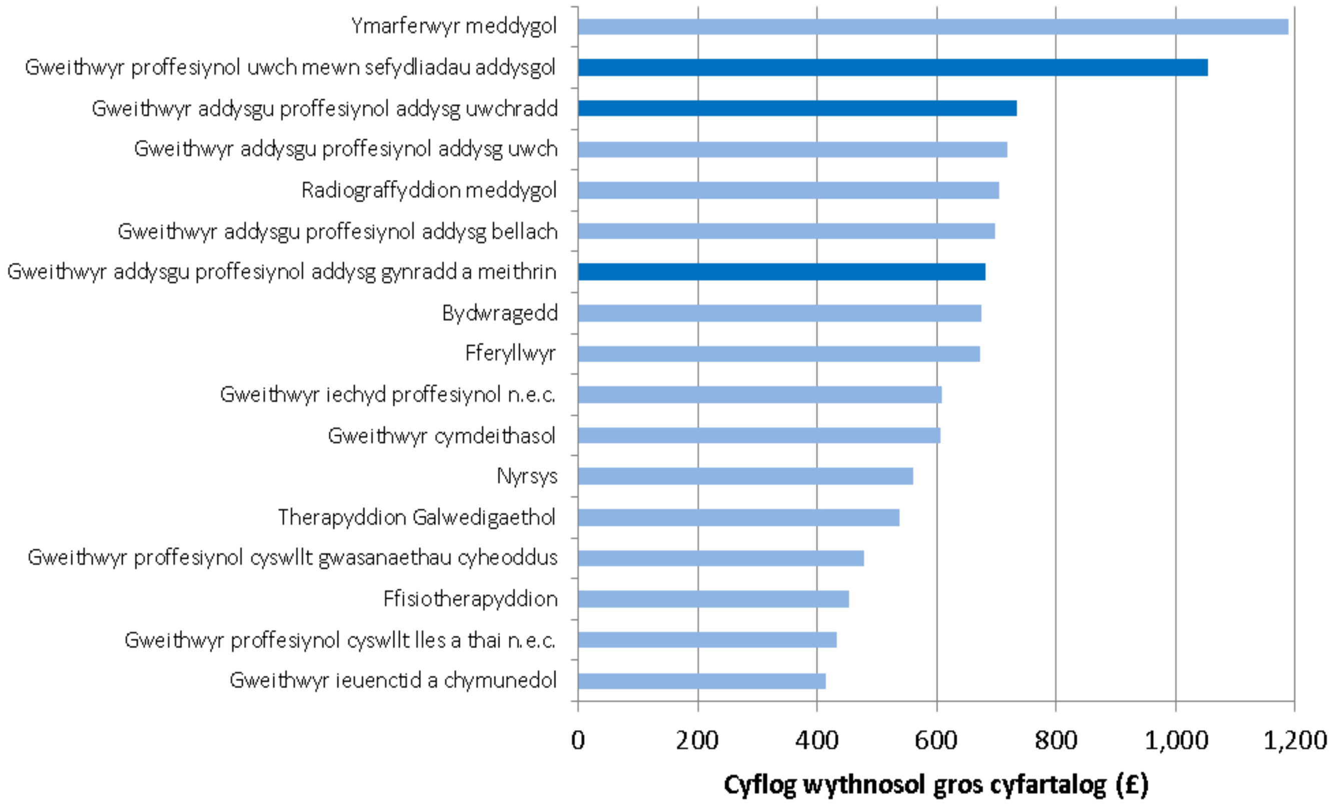

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion 2018

5.3 Bil cyflogau athrawon

Mae'r bil cyflogau gros ar gyfer cyflogau, lwfansau, pensiynau ac yswiriant gwladol athrawon yn cyfateb i tua £1.3 biliwn ar hyn o bryd. Byddai dyfarniad cyflog sy'n cynnwys codiad cyflog o 2% ar gyfer pob graddfa gyflog a lwfans yn costio tua £25 miliwn (dros flwyddyn ariannol lawn).

5.4 Defnyddio lwfansau

Mae athrawon ystafell ddosbarth yn cael taliadau Cyfrifoldeb Addysgu a Dysgu (CAD) am gyflawni cyfrifoldeb ychwanegol parhaol. Roedd gwerthoedd CAD1 ar gyfer 2018/19 yn amrywio rhwng £7,853 a £13,288 (£7,699 i £13,027 yn 2017/18); roedd

CAD2 yn amrywio rhwng £2,721 a £6,646 (£2,667 i £6,515 yn 2017/18); ac roedd CAD3 yn amrywio rhwng £540 a £2,683 (£529 i £2,630 yn 2017/18). Mae'r taliadau hyn yn cydnabod unrhyw gyfrifoldeb ychwanegol parhaol sydd gan athro a gallant fod yn gyfran sylweddol o gyflog athro.

Mae Tabl 21 yn dangos canran yr athrawon ystafell ddosbarth yng Nghymru sy'n cael pob math o CAD yn ôl cyfnod. Caiff taliadau CAD eu defnyddio mwy mewn ysgolion uwchradd nag ysgolion cynradd.

Tabl 21 - Canran yr athrawon ystafell ddosbarth sy'n cael taliadau CAD mewn ysgolion a gynhelir, yn ôl cyfnod ysgol (Cymru, Tachwedd 2017)

	CAD1	CAD2	CAD3	CAD1 neu 2
Meithrin a chynradd	1%	17%	3%	18%
Uwchradd	13%	39%	5%	52%
Pob ysgol	7%	27%	4%	34%

Ffynhonnell: Casgliad cyflogau athrawon Awdurdodau Lleol (Llywodraeth Cymru)

5.5 Symleiddio'r system gyflogau

O dan y Cyflogau ac Amodau Athrawon Ysgol presennol, mae'n ofynnol i bob corff perthnasol fabwysiadu polisi sy'n nodi ar ba sail y mae'n pennu cyflogau athrawon. O fewn y polisi hwnnw, cyfrifoldeb ysgolion unigol yw ystyried sut y dylai newidiadau i'r fframwaith cyflogau cenedlaethol gael eu cymhwyso i gyflogau a lwfansau unigol a delir. Dylai'r polisïau hynny nodi sut y bydd yr ysgol yn ystyried newidiadau i drothwyon isaf ac uchaf yr ystodau cyflogau a lwfansau wrth wneud dyfarniadau cyflog unigol.

Yn ymarferol, deallwn fod y rhan fwyaf o ysgolion yng Nghymru (os nad pob un ohonynt) wedi mabwysiadu "polisi enghreifftiol" a ddarparwyd gan eu Consortia rhanbarthol lleol. Yn gyffredinol yng Nghymru, mae'r polisïau hyn yn cynnwys pwyntiau graddfa dangosol a chynyddrannau ar gyfer pob athro, hyd at uchafswm y raddfa. Mae adborth gan randdeiliaid allweddol, yn ogystal â thystiolaeth anecdotaidd gan ymarferwyr, yn awgrymu bod ysgolion yng Nghymru yn cefnogi'r dull gweithredu hwn.

O safbwynt cyflogau ac amodau, mae ymchwil a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan Lywodraeth Cymru[12] yn awgrymu nad yw cyflog yn sbardun allweddol i athrawon. Dylai fframwaith cyflogau ac amodau cenedlaethol roi rhywfaint o hyblygrwydd i gydnabod a gwobrwyo addysgu ac arweinyddiaeth effeithiol ond dylid gwneud hynny o fewn system genedlaethol o gyflogau ac amodau. Mae system o'r fath yn llawer mwy cost-effeithiol i'w gweinyddu; yn fwy tryloyw, yn fwy diduedd ac yn decach i bob aelod o staff pa le bynnag y mae'n gweithio.

[12] https://gweddill.gov.wales/statistics-and-research/research-study-attractiveness-teaching-retention-teachers/?skip=1&lang=cy

Yn ddelfrydol byddem yn ffafrio ailgyflwyno pwyntiau graddfa er mwyn darparu cyfraddau cenedlaethol ar gyfer pob athro. Mae pwyntiau clir o'r fath yn llawer symlach i'w gweinyddu ac yn cynnig mwy o gysondeb a thryloywder ar draws y proffesiwn. Maent hefyd yn cael gwared ar y potensial am anghydfod a'r baich gweinyddol cynyddol cysylltiedig. Fodd bynnag, gallai ailgyflwyno pwyntiau graddfa statudol olygu newidiadau sylweddol i'r fframwaith statudol ar gyfer cyflogau athrawon yng Nghymru.

Felly, gellid ystyried ailgyflwyno "pwyntiau graddfa dangosol" oherwydd, ers i'r Adran Addysg gael gwared arnynt yn 2014, mae awdurdodau lleol yng Nghymru, fel y nodir uchod, wedi darparu eu graddfeydd dangosol eu hunain i ysgolion. Mae hyn wedi helpu ysgolion i gyfrifo / penderfynu ar bwyntiau cynnydd unigol rhwng isafswm ac uchafswm yr ystod cyflog. Ar ôl newidiadau i'r cyfraddau isaf ac uchaf dros y blynyddoedd diwethaf, mae awdurdodau lleol yng Nghymru hefyd wedi darparu cyngor a diwygiadau blynyddol posibl i'r pwyntiau graddfa canolraddol hyn.

Felly, gallai ystodau cyflog a argymhellir yn genedlaethol helpu i roi system gyflogau symlach i ysgolion, gyda graddfeydd cyflog safonedig cenedlaethol i'w cymhwyso i bob athro ac arweinydd ysgol yng Nghymru.